

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Κοινωνική Ψυχολογία των Συγκρούσεων»

Η επίδραση των συλλογικών συναισθημάτων του φόβου και του θυμού στην πρόθεση
ανάληψης πολιτικοποιημένων δράσεων συλλογικού και ατομικού χαρακτήρα.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μυρτώ Δρούμπαλη ΑΜ: 0619Μ003

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ξένια Χρυσοχόου

Αθήνα, 2021

Copyright © Μυρτώ Δρούμπαλη, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας πτυχιακής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της πτυχιακής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση πτυχιακής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	σελ.4
Εισαγωγή.....	σελ.6
I. Θεωρητικό πλαίσιο	
I.1. Το Δόγμα του Σοκ	σελ. 7
I.2. Συλλογικά συναισθήματα – συλλογικές δράσει.....	σελ. 8
I.3. Φόβος, Ιδεολογία και συλλογική δράση.....	σελ.13
I.4. Η παρούσα έρευνα – Σκοπός.....	σελ. 14
I.5. Η Παρούσα έρευνα.....	σελ. 14
II. Μέθοδος	
II.1. Συμμετέχοντες	σελ.17
II.2 Διαδικασία.....	σελ.17
II.3 Πειραματικός Χειρισμός.....	σελ.18
II.4 Μετρήσεις.....	σελ.19
III. Ερευνητικές Υποθέσεις	
III.. Αποτελέσματα.....	σελ.26
IV. Συζήτηση	
IV. Συζήτηση.....	σελ.35
V. Βιβλιογραφία.....	σελ.41
VI. Παράρτημα.....	σελ.46

Περίληψη

Στην παρούσα έρευνα εξετάσαμε την επίδραση δύο συλλογικών συναισθημάτων, του φόβου και του θυμού, στην πολιτικοποιημένη συμπεριφορά των πολιτών. Λαμβάνοντας υπόψη το πλήθος ερευνητικών δεδομένων για τον παρακινητικό ρόλο του θυμού ως προς την συλλογική δράση, θελήσαμε να διαπιστώσουμε ποια είναι αντίστοιχα η επίδραση που ασκεί το συναίσθημα του φόβου. Παράλληλα σκοπό είχαμε να ελέγξουμε τον ρόλο της ιδεολογίας στην παραπάνω σχέση συναισθημάτων – δράσεων. Αξιοποιήσαμε την ομολογουμένως περιορισμένη βιβλιογραφία πάνω στο συναίσθημα του φόβου και τις θεωρήσεις της Naomi Klein για την ανθρώπινη συμπεριφορά σε καιρούς κρίσης και τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές επεκτάσεις του φαινομένου του δόγματος του Σοκ. Καταλήξαμε έτσι στην θεωρητική υπόθεση πως το συναίσθημα του φόβου έχει καθοριστικό ρόλο στο κοινωνικό-ψυχολογικό φαινόμενο της πολιτικοποιημένης δράσης και κατ' επέκταση της κοινωνικής αλλαγής. Η κεντρική υπόθεσή μας πιο συγκεκριμένα ήταν ότι όταν τα άτομα βιώνουν το συναίσθημα του φόβου θα τείνουν να προτιμούν την ανάληψη δράσεων ατομικιστικού χαρακτήρα ενώ όταν βιώνουν το συναίσθημα του θυμού, σε συμφωνία και με τη βιβλιογραφία, θα δείχνουν προτίμηση σε πιο συλλογικού τύπου δράσεις. Προβλέψαμε δηλαδή την ύπαρξη μιας αλληλεπίδρασης του συναισθήματος με το είδος δράσης. Για τον έλεγχο των ερευνητικών μας υποθέσεων δομήσαμε πείραμα με μικτό σχεδιασμό 3x3. Εξαρτημένη μεταβλητή, εντός υποκειμένων, ήταν οι δράσεις και είχε τρία επίπεδα (συλλογικές, ατομικιστικές-λαϊκιστικές και αμιγώς ατομικιστικές). Ανεξάρτητη μεταβλητή, μεταξύ υποκειμένων, ήταν το συναίσθημα επίσης με 3 επίπεδα (φόβος, θυμός, συνθήκη ελέγχου). Ο χειρισμός της ανεξάρτητης μεταβλητής έγινε με την τεχνική της ανάκλησης. Ανάλογα την συνθήκη κάθε συμμετέχοντα κλήθηκε να ανακαλέσει στη μνήμη του, να καταγράψει και να αξιολογήσει ως προς την συναισθηματική της ένταση, μία είδηση από την πρόσφατη επικαιρότητα που του προκάλεσε θυμό ή φόβο. Με τον τρόπο αυτό κατορθώσαμε να ενσωματώσουμε και να αξιοποιήσουμε στην έρευνά μας την θεωρητική πρόταση ότι τα ΜΜΕ διαθέτουν ισχύ επιρροής και ότι λειτουργούν ως εργαλεία αναπαραγωγής και διάχυσης περιεχόμενου με συναισθηματικό φορτίο. Στο πείραμα συμμετείχαν διαδικτυακά συνολικά 146 άτομα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Τα αποτελέσματα των στατιστικών αναλύσεων σε πρώτο επίπεδο δεν επιβεβαίωσαν την

υπόθεσή μας για την ύπαρξη αλληλεπίδρασης. Σε ένα δεύτερο επίπεδο πραγματοποιήσαμε σειρά αναλύσεων για να ελεγχθεί η επίδραση της πειραματικής συνθήκης ξεχωριστά για κάθε είδος δράσης. Όπως φάνηκε σε αυτές τις αναλύσεις η υπόθεσή μας για το συναίσθημα του φόβου επιβεβαιώθηκε. Το συναίσθημα του φόβου προέβλεπε με στατιστική σημαντικότητα τις ατομικιστικές δράσεις και όχι τις λαϊκιστικές ή τις συλλογικές. Όσον αφορά το συναίσθημα του θυμού, δεν φάνηκε στα αποτελέσματα καμία προβλεπτική ισχύς του ως προς το είδος δράσεων. Στην συνθήκη ελέγχου δεν υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στον τύπο δράσης που προτιμούσαν οι συμμετέχοντες. Επίσης δεν βρέθηκε καμία επίδραση των πειραματικών συνθηκών στις ατομικές δράσεις αλλά φάνηκε να προτιμούν αυτό το είδος περισσότερο οι συμμετέχοντες που πίστευαν στην ανελιξιακή πλάνη. Όπως έδειξαν τα αποτελέσματα οι πειραματικές συνθήκες δεν επέδρασαν ούτε στις συλλογικές δράσεις. Ωστόσο οι ιδεολογικές μεταβλητές της διάψευσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και των κλειστών ορίων ανέλιξης προέβλεπαν θετικά και με στατιστική σημαντικότητα τις συλλογικές δράσεις, ενώ ο πολιτικός κυνισμός και η δικαιολόγηση του συστήματος τις προέβλεπαν αρνητικά. Οι ατομικιστικές λαϊκιστικές δράσεις προβλέπονταν θετικά από το συναίσθημα της μαχητικότητας/ελπίδας και τις δύο μεταβλητές της στήριξης στην Ε.Ε και της ανελιξιακής πλάνης. Τα αποτελέσματα της μελέτης μας παρουσιάζουν ενδιαφέρον καθώς καταδεικνύουν πως ο παράγοντας της ιδεολογίας είναι καθοριστικός στην επιλογή του είδους δράσεις των ατόμων. Κάθε είδος δράσης φαίνεται πως διαθέτει και το δικό του τύπο ιδεολογικής ταυτότητας που το προβλέπει. Το γεγονός ότι τα δεδομένα μας δεν ανέδειξαν την ευρέως αποδεκτή και κατ' επανάληψη αποδεδειγμένη επίδραση του συναισθήματος του θυμού στις συλλογικές δράσεις είναι ένα ακόμα στοιχείο που καθιστά την έρευνά μας ενδιαφέρουσα. Λαμβάνοντας υπόψη μας τα δεδομένα του πειράματος συμπεραίνουμε ότι πράγματι το συναίσθημα του φόβου σχετίζεται άμεσα με μία πιο ιδιοτελή και ατομικιστική πολιτικοποιημένη συμπεριφορά και ότι για το φαινόμενο της συλλογικής δράσης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιδεολογικές τοποθετήσεις και πεποιθήσεις των ατόμων για την κοινωνική, πολιτική και οικονομική πραγματικότητα της κοινωνίας στην οποία εντάσσονται.

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, λόγω της βαθιάς οικονομικής αστάθειας αρχικά και της πολιτικής και κοινωνικής αναταραχής στη συνέχεια, ο ελληνικός λαός υποβλήθηκε σε δραματικές κοινωνικές αλλαγές, τις οποίες χαρακτηρίζει έντονα το στοιχείο των ραγδαίων και στην πλειονότητά τους αντικοινωνικών πολιτικών αποφάσεων. Η Ελληνική κοινωνία βρέθηκε αντιμέτωπη με μια νέα οικονομική πραγματικότητα που ενέτεινε τις ταξικές ανισότητες και προκάλεσε τριγμούς στα θεμέλια των δημοκρατικών θεσμών μέσα από την επεισοδιακή άνοδο της ακροδεξιάς και του νεοναζισμού. Οι δοκιμασίες που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο μέσος πολίτης ήταν πολυάριθμες ενώ, καθώς εξελίσσεται η πραγματικότητα, νέα φαινόμενα έρχονται στο προσκήνιο της επικαιρότητας προσδίδοντας ακόμα περισσότερη πίεση στην ούτως ή άλλως εύθραυστη ελληνική κοινωνική σκηνή. Το μεταναστευτικό και οι εντάσεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που δεν φαίνεται να υποχωρούν αλλά αντιθέτως σταδιακά επιδεινώνονται, έρχονται να συμπληρώσουν την λίστα με τα φλέγοντα θέματα που βρίσκονται στο τραπέζι της συζήτησης. Με τη νέα πανδημία του Covid-19 δε να αποτελεί την νεότερη προσθήκη που απορρύνισε το υπάρχον κοινωνικό-πολιτικό πλάνο ανατρέποντας κάθε σχέδιο για το μέλλον. Τα παραπάνω γεγονότα έρχονται να επιβεβαιώσουν την άποψη ότι η σύγχρονη πραγματικότητα για την Ελλάδα και τους πολίτες αυτής της χώρας αποτελεί μία αδιάκοπη δοκιμασία επιβίωσης. Ως παρατηρητές και δράστες παράλληλα οι πολίτες καλούνται να επεξεργάζονται όσα λαμβάνουν χώρα γύρω τους και να διαβιούν παρά τις όποιες κοινωνικό-πολιτικές και οικονομικές δοκιμασίες, αντιξοότητες και κρίσεις ανακύπτουν. Είναι πολλά τα κοινωνιο-ψυχολογικά ερωτήματα που παρουσιάζονται, όπως για παράδειγμα πώς διαχειρίζονται τα υποκείμενα μία τέτοια κοινωνική πραγματικότητα, ποιες είναι οι συναισθηματικές συνέπειες αυτής και ποιοι παράγοντες καθορίζουν την πολιτική συμπεριφορά τους.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες η συλλογική δράση, ως απάντηση - αντίδραση απέναντι στις ηγεμονικές δυνάμεις του ελλαδικού και διεθνούς στερεώματος, αποκτά βαρύνουσα σημασία καθώς αποτελεί το μοναδικό εργαλείο θεσμικής αντίστασης και συνεπώς τον μοναδικό φορέα ελπίδας για κοινωνική αλλαγή και βελτίωση της θέσης του μέσου έλληνα πολίτη. Επειδή αυτή η έρευνα σκοπό έχει να ασχοληθεί με τα συναισθήματα ιδωμένα μέσα από ένα πρίσμα κοινωνικού-συλλογικού φαινομένου

και να εξετάσει τις επιδράσεις τους στην ανθρώπινη κοινωνική και πολιτική συμπεριφορά, εμπλέκει τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ως ένα ηγεμονικό εργαλείο ελέγχου και κατεύθυνσης της σκέψης και συνείδησης του θεατή, που συμβάλει στην διάδοση και κατά συνέπεια μαζική βίωση συναισθημάτων μέσω της διαρκούς ροής ειδήσεων που κατακλύζει τη δημόσια σφαίρα.

I. Θεωρητικό πλαίσιο

I.1 Το Δόγμα του Σοκ

Ορμώμενοι από την θεωρία του Δόγματος του Σοκ που διατύπωσε η Naomi Klein στο ομώνυμο βιβλίο της μπορούμε να κάνουμε μία θεωρητική σύνδεση ανάμεσα στις καταστάσεις εθνικών κρίσεων, στην συλλογική δράση και τα συλλογικά συναισθήματα. Η βασική θεωρία που προτείνει η Klein, είναι ότι ο φόβος που βιώνουν τα άτομα σε συνθήκες εθνικής κρίσης, τα φέρνει σε μία κατάσταση συναισθηματικής και φυσικής αναταραχής. Το αίσθημα αβοηθησίας και «παράλυσης» κυριαρχεί με αποτέλεσμα να αδυνατούν να οργανώσουν κάποιου είδους αποτελεσματική αντίσταση. Ταυτόχρονα με αυτή την «παράλυση» και μάλιστα ακριβώς επειδή εγκαθιδρύεται αυτή, εφαρμόζεται από τους φορείς εξουσίας η τακτική που η ίδια συγγραφέας αποκαλεί «Θεραπεία του Σοκ» κατά την οποία ο αποπροσανατολισμός των πολιτών που ακολουθεί μετά από ένα συλλογικό σοκ (πόλεμοι, πραξικοπήματα, τρομοκρατικές επιθέσεις, χρεοκοπίες, φυσικές καταστροφές) εργαλειοποιείται για να προωθηθούν δραστικά μέτρα που εξυπηρετούν πρωτίστως οικονομικά συμφέροντα μεγάλων επιχειρήσεων. Τέτοιες τακτικές έχουν παρατηρηθεί και στη χώρα μας όταν ο υπερπληθωρισμός και η παρ' ολίγον γενικευμένη τραπεζική κατάρρευση επέτρεψαν στην κυβερνούσα ελίτ να νομοθετήσει περικοπές στην κοινωνική πρόνοια, τις εθνικές συντάξεις, μισθούς κλπ για την προστασία των εθνικών και διεθνών τραπεζών, των χρηματοπιστωτικών συστημάτων και την προστασία ιδιωτικών συμφερόντων. Αυτό κατέστη δυνατό, «πείθοντας» τον λαό για την αναγκαιότητα των συγκεκριμένων μέτρων με την παράλληλη απειλή ότι η εναλλακτική είναι η βέβαιη οικονομική καταστροφή. Η

άνοιξη μια νέας εποχής πολύ-επίπεδης κρίσης με αφετηρία την πανδημία του ιού Covid-19 συνοδεύεται από αντίστοιχες πολιτικές αποφάσεις και πρακτικές. Οι φαρμακευτικοί κολοσσοί της διεθνούς σκηνής αλλά και λοιπά ισχυρά ιδιωτικά λόμπι είναι αυτά που παρά την κρίση απολαμβάνουν ογκώδη κέρδη που προέκυψαν από μία εκτεταμένη και απειλητική για την παγκόσμια κοινότητα πανδημία, την ίδια ώρα που υπό την σφοδρότητα του φαινομένου και την ταυτόχρονη έλλειψη κρατικής ενίσχυσης οποιουδήποτε τύπου (υλικοτεχνικού ή ανθρωπίνου δυναμικού) ο χώρος της δημόσιας υγείας ασφυκτιά ακόμα και στις πιο εύρωστες και οικονομικά ανεπτυγμένες δυτικές οικονομίες.

Στην παρούσα έρευνα σκοπός μας είναι να διαπιστώσουμε μέσω της πειραματικής μεθόδου την σχέση ανάμεσα στο συλλογικό συναίσθημα του φόβου και το είδος δράσεων τις οποίες προτίθενται να αναλάβουν οι πολίτες, αξιοποιώντας πέρα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία πάνω στα συλλογικά συναισθήματα και την συλλογική δράση και το παραπάνω σκεπτικό του Δόγματος του Σοκ προσαρμόζοντάς το βεβαίως σύμφωνα με τα κριτήρια της επιστημονικής μεθόδου.

1.2 Συλλογικά Συναισθήματα – Συλλογικές Δράσεις

Θυμός

Τα τελευταία χρόνια πολλοί ερευνητές στον τομέα της κοινωνικής ψυχολογίας έφεραν στο φως τους μηχανισμούς που θεμελιώνουν το φαινόμενο της συλλογικής δράσης, εξηγώντας πως ο συλλογικός θυμός, η συλλογική ταυτότητα και η αποτελεσματικότητα της ομάδας είναι τα τρία βασικά στοιχεία που επιδρούν στην διάθεση των ανθρώπων να συμμετάσχουν σε κάποια συλλογική δράση (van Zomeren, 2013; van Zomeren, Leach, & Spears, 2012; van Zomeren, Postmes, & Spears, 2008). Όπως φαίνεται από τον όγκο της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αναφορικά με την συλλογική δράση και συγκεκριμένα σύμφωνα με την Θεωρία Σχετικής Αποστέρησης (Crosby, 1976; Burns & Runciman, 1966), το συναίσθημα του συλλογικού θυμού αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα της συλλογικής δράσης (van Zomeren et al., 2008).

Οι κοινωνικές αδικίες και ανισότητες είναι ένα μόνιμο χαρακτηριστικό των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών. Ωστόσο το γεγονός ότι στην πλειονότητά τους οι άνθρωποι έχουν επίγνωση αυτών μιας και βιώνουν τις συνέπειές τους στην καθημερινή τους ζωή, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι θα κινητοποιηθούν ή ότι θα αναλάβουν κάποιο είδος δράσης (Goodwin & Jasper, 2006). Όπως φαίνεται από την βιβλιογραφία ένας τρόπος για να αντιμετωπιστεί η απάθεια είναι μέσω του θυμού που θρέφεται από την αντίληψη ότι το status quo είναι άδικο και παράνομο στα θεμέλιά του αλλά και την υπαρκτή απόκλιση ανάμεσα στην κοινωνική πραγματικότητα και τις προσδοκίες των πολιτών.

Γνωρίζουμε από προηγούμενες έρευνες πως όταν τα άτομα αισθάνονται θυμό ως αποδέκτες άδικης μεταχείρισης, τείνουν να εμπλέκονται σε συλλογικές συμπεριφορές με σκοπό τη βελτίωση της θέσης των ίδιων και της ομάδας τους (Fritzsche et al., 2017). Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι van Stekelenburg και Klandermans (2013) σε έρευνά τους στην οποία ασχολήθηκαν με τους μηχανισμούς που καθορίζουν την εμπλοκή ή μη σε συλλογικές δράσεις. Μεταξύ άλλων εξέτασαν τον ρόλο που διαδραματίζει ο παράγοντας των συναισθημάτων αναφέροντας πως ο θυμός και η υπερηφάνεια παρακινούν προς μελλοντική συλλογική δράση σε αντίθεση με τον φόβο, την ντροπή και την απόγνωση που την εμποδίζουν (van Stekelenburg & Klandermans, 2013).

Ένας αρκετά μεγάλος αριθμός ερευνών έχει δείξει ότι ο θυμός που στοχεύει μία εξωομάδα είναι ισχυρός προβλεπτικός παράγοντας της συλλογικής δράσης (Becker & Tausch, 2015; Smith & Ortiz, 2002; Tausch et al., 2011; Yzerbyt et al., 2003). Για παράδειγμα, Λευκοί Αυστραλιανοί που αισθάνονταν σχετική αποστέρηση βίωναν θυμό προς την έξω-ομάδα, που με τη σειρά του μεσολάβησε την πρόθεσή τους να αναλάβουν πολιτική δράση απέναντι σε κυβερνητικές αποφάσεις που ευνοούσαν την εξωομάδα, πχ. τους Αβορίγινες (Leach, Iyer, & Pedersen, 2007). Ένα άλλο χαρακτηριστικό ερευνητικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα των Tausch και συν. (2011) που έλαβε χώρα στην πόλη Hessen της Γερμανίας. Η συγκεκριμένη ομάδα ερευνητών έδειξε ότι οι φοιτητές που συμμετείχαν στη μελέτη ενεπλάκησαν σε διάφορες μορφές συλλογικής δράσης, όταν τους αφαιρέθηκε το δικαίωμα για δωρεάν πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Το είδος των δράσεων όμως που επέλεξαν οι φοιτητές που αισθάνθηκαν θυμό απέναντι στην εξωομάδα είχε κανονιστικό χαρακτήρα. Επέλεξαν δηλαδή δράσεις όπως η συγγραφή φυλλαδίων και η διαδήλωση. Αυτό που

φάνηκε όσον αφορά τον θυμό ήταν ότι υπάρχει μία σταδιακή ελάττωση της προβλεπτικής του ισχύος όσο αυξάνεται η ακρότητα της συλλογικής δράσης. Όταν δηλαδή μιλάμε για μη κανονιστικές και πιο βίαιες ή ακραίες δράσεις (βολές πετρών ή μπουκαλιών, εμπρηστικές επιθέσεις σε πανεπιστημιακούς χώρους), δεν ήταν ο θυμός ο ισχυρότερος προβλεπτικός δείκτης αλλά το συναίσθημα της περιφρόνησης. Πράγματι στην πλειονότητά τους οι έρευνες πάνω στην συλλογική δράση επικεντρώνονται σχεδόν κατά αποκλειστικότητα σε πιο μετριοπαθείς μορφές δράσης όπως είναι η συμμετοχή σε μία ειρηνική διαδήλωση (Becker & Tausch, 2015).

Οι Li, Xu, Yang και Guo (2019) είναι μία ακόμα ομάδα κοινωνικών επιστημόνων που διαπίστωσε την πλέον ερευνητικά εδραιωμένη σχέση του θυμού με τις συλλογικές δράσεις, προσθέτοντας όμως και ένα παραπάνω στοιχείο στη συζήτηση. Αυτό που βρήκαν ήταν ότι η κοινωνική τάξη φάνηκε να λειτουργεί ρυθμιστικά ανάμεσα στη σχέση θυμός σε επίπεδο ομάδας και πρόθεση για συλλογική δράση. Τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα των κινέζων φοιτητών που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν πιθανότερο να προβούν σε συλλογική δράση σε αντίθεση με τα χαμηλότερα στρώματα που δεν παρουσίασαν παρόμοια τάση. Σύμφωνα με τους παραπάνω ερευνητές αυτή τη διαφοροποίηση έγκειται στην πίστη ή μη ότι είναι δυνατόν να επιτευχθεί μία αλλαγή και στην ύπαρξη ή μη αρκετών μέσων και πόρων για τους σκοπούς της συλλογικής δράσης.

Παρά τον όγκο των εμπειρικών δεδομένων, φαίνεται ότι ο θυμός δεν είναι πάντα αρκετός για να «πυροδοτηθεί» η απαραίτητη για δράση ενέργεια (Wlodarczyk, Basabec, Pérezb & Zumeta, 2017). Κάποια συναισθήματα προτρέπουν τους ανθρώπους να μάχονται για ένα καλύτερο μέλλον. Αυτόν τον παρακινητικό χαρακτήρα ορισμένων θετικών συναισθημάτων διερεύνησαν οι Sabucedo και Vilas (2014) σε μία έρευνα φοιτητών γύρω από ένα σκηνικό επερχόμενων περικοπών στον χώρο της εκπαίδευσης. Η μελέτη αυτή βρήκε ότι τα θετικά συναισθήματα όπως η ελπίδα, η υπερηφάνεια και η αισιοδοξία, δρούσαν ως σημαντικοί διαμεσολαβητές που εξηγούσαν την σχέση ανάμεσα στον θυμό και την πρόθεση για συμμετοχή σε διαδήλωση. Επίσης οι Davou και Demertzis (2013) υπογραμμίζουν την σημασία της ελπίδας και της προσλαμβανόμενης πολιτικής αποτελεσματικότητας στην παρότρυνση των Ελλήνων πολιτών να εμπλακούν πιο ενεργά στην πολιτικοποιημένη δράση. Μία ακόμα πιο πρόσφατη δουλειά, αυτή των Cohen-Chen van Zomeren (2018) παρουσίασε με πειραματική μέθοδο τον τρόπο με τον οποίο η πίστη στην

αποτελεσματικότητα της ομάδας προέβλεπε την συλλογική δράση μόνο όταν το αίσθημα της ελπίδας ήταν υψηλό. Αυτά τα ευρήματα επισημαίνουν το γεγονός ότι τα αρνητικά και τα θετικά συναισθήματα συσχετίζονται και μπορούν και τα δύο άμεσα ή έμμεσα να εμπνέουν την συμμετοχή σε συλλογική δράση.

Φόβος

Είναι βέβαιο ότι όταν μιλάμε για διομαδικές σχέσεις και συγκρούσεις, ο θυμός που έχει στόχο την εξωομάδα και τα μέλη της είναι ένα από τα πυρηνικά συναισθήματα που επιδρούν καθοριστικά στη διαμόρφωση και την εξέλιξη του πεδίου δράσης των κοινωνικών ομάδων. Δεν είναι όμως το μοναδικό. Η Ελληνική κοινωνία εδώ και σχεδόν μία 15ετία χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα, από διαψεύσεις και απογοητεύσεις, από ανέχεια πόρων και ψυχικών αποθεμάτων, από οικονομική αστάθεια, από πολιτική ανισορροπία. Οι συνθήκες επιβίωσης παραμένουν σταθερά οριακές για μεγάλο μέρος του πληθυσμού ενώ και το μέλλον διαφαίνεται αντίστοιχα δυσοίωνο, μέσα από μία αντικειμενικότητα που αντλείται από δεδομένα του παρόντος. Όλα τα παραπάνω είναι αναμενόμενο να ενεργοποιούν μία συγκεκριμένη συναισθηματική αντίδραση στον πληθυσμό και να συμβάλλουν σε μία γενικευμένη αίσθηση Φόβου που αφορά την πλειονότητα, αν όχι το σύνολο, της ελληνικής κοινωνίας.

Με μία ενδελεχή επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας άμεσα φτάνει κανείς στη διαπίστωση ότι σε αντίθεση με άλλα θεμελιώδη για την κοινωνική ψυχολογία και συμπεριφορά αρνητικά συναισθήματα όπως ο θυμός, η απειλή και η πικρία, το συναίσθημα του φόβου δεν έχει διερευνηθεί στο ίδιο βαθμό ως προς τη σχέση του με το φαινόμενο της συλλογικής δράσης. Η θεωρία του Δόγματος του Σοκ προσφέρει μία πρόταση κατά την οποία ο φόβος φέρνει το άτομο σε μία κατάσταση «παράλυσης και ανημπόριας» με αποτέλεσμα να εμποδίζει την έκφραση οποιουδήποτε συλλογικού κινήματος και συνεπώς την αδυναμία αντίστασης απέναντι στις ηγεμονικές δυνάμεις και τα ισχυρά κέντρα αποφάσεων. Μία τέτοια θέση όμως μπορεί να μεταφραστεί με δύο πιθανούς τρόπους. Είτε ότι τα άτομα που βιώνουν το συναίσθημα του φόβου δεν δρουν καθόλου, είτε ότι δρουν αλλά με ατομικιστικό και ιδιοτελή τρόπο, που έχει ως κύριο στόχο την προστασία του εαυτού και των οικείων.

Ο φόβος μπορεί πράγματι να αποτελεί ένα σημαντικό αναστολέα δράσης, ακόμα κι όταν τα άτομα αναγνωρίζουν ότι αδικούνται. Παρά το γεγονός ότι ο θυμός και ο φόβος είναι και τα δύο αρνητικά συναισθήματα, διαφέρουν στο ότι ο φόβος σε αντίθεση με τον θυμό έχει συσχετιστεί με τάσεις αποφυγής δράσης (Devos, Silver, Mackie, & Smith, 2003; Mackie, Devos, & Smith, 2000; Oatley & Roseman, 1987). Αντίστοιχα, μέλη ομάδων που αισθάνονται φόβο για ενδεχόμενες επιπτώσεις που θα έρθουν ως επακόλουθα της συμμετοχής τους σε συλλογική δράση, προβλέπεται ότι θα είναι λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε τέτοιες δράσεις ακόμα κι αν είναι θυμωμένα.

Μία από τις λίγες διαθέσιμες ερευνητικές συνεισφορές στην σχέση του συλλογικού συναισθήματος του Φόβου και της συλλογικής δράσης είναι αυτή των Smith, Cronin & Kessler (2008) στην οποία με ένα ιδιαίτερα εφευρετικό πειραματικό σχεδιασμό, διερεύνησαν τις συναισθηματικές αντιδράσεις μελών ΔΕΠ Πανεπιστημίου αναφορικά με ανισότητες ανάμεσα στους μισθούς τους. Αυτό που διαπίστωσαν ήταν ότι η συλλογική λύπη και ο συλλογικός φόβος ως απόκριση στις ανισότητες στον εργασιακό χώρο, τους οδήγησαν σε δράσεις που περιελάμβαναν δημόσια και εμφανή έλλειψη αφοσίωσης και αξιοπιστίας προς τον οργανισμό του Πανεπιστημίου όπως η παραίτηση από τη θέση τους ή μείωση της δέσμευσης και αφοσίωσης στην ίδια την εργασία τους. Στην ίδια έρευνα οι συμμετέχοντες που αντέδρασαν με περισσότερο θυμό στην συλλογική αδικία υποστήριξαν συλλογική διαμαρτυρία. Αυτή είναι μία πρώτη ένδειξη ότι η διαφοροποίηση στις συναισθηματικές αντιδράσεις των ατόμων σε κάποια κατάσταση που τους αφορά σχετίζεται με διαφορετικού τύπου δράσεων που προτίθενται να αναλάβουν ως απόκριση στην συγκεκριμένη συναισθηματική τους κατάσταση.

Μία ακόμα ερευνητική συνεισφορά στην παραπάνω συσχέτιση ήταν αυτή των Chryssochoou, Papastamou, Pavlopoulos και Prodromitis (2013) σχετικά με τις αντιδράσεις των ελλήνων πολιτών στην εθνική οικονομική κρίση και την επίδραση, μεταξύ άλλων, του παράγοντα των συναισθημάτων πάνω σε αυτές. Τα ευρήματά τους έδειξαν ότι αρνητικά συναισθήματα όπως ο φόβος και η απογοήτευση σχετίζονται αρνητικά με ριζοσπαστικές, ακτιβιστικές και βίαιες δράσεις και θετικά με ηπιότερες πολιτικές δράσεις, δράσεις ατομικού χαρακτήρα αλλά και με την κατάθλιψη. Οι Lerner και Keltner (2001) γράφουν ότι ο φόβος οδηγεί τα άτομα σε

εκτεταμένη αξιολόγηση κάθε πιθανού ρίσκου αλλά και σε απαισιόδοξες προβλέψεις. Έτσι σε καιρούς κρίσης ή σε καταστάσεις υπαρκτής σύγκρουσης είναι πιθανό οι πολίτες να αποφεύγουν την ανάληψη ρίσκων και παράλληλα να αντιτάσσονται σε μέτρα και αποφάσεις που εμπεριέχουν ρίσκο ή αβεβαιότητα ως προς την έκβαση της σύγκρουσης (Bar -Tal, 2001).

Το συμπέρασμα στο οποίο φτάνει κανείς λαμβάνοντας όλο το παραπάνω ερευνητικό υλικό υπόψη είναι ότι ο φόβος χαρακτηρίζεται από μία ανασταλτική δράση απέναντι στην πρόθεση των υποκειμένων να προβούν σε ενέργειες. Ενώ αν αποφασίσουν να αναλάβουν κάποια δράση, είναι περισσότερο πιθανό αυτή να αφορά ενέργειες ατομικού χαρακτήρα και ιδιωτικού συμφέροντος και λιγότερο συλλογικού.

1.3 Φόβος, Ιδεολογία και Συλλογική δράση

Σε προπτυχιακή έρευνα (Δρούμπαλη, 2018) που πραγματοποιήσαμε για τη σχέση ανάμεσα στο συναίσθημα του Φόβου, της Θεωρίας Δικαιολόγησης του Συστήματος (ΘΔΣ) (Jost & Banaji, 1994) και της κοινωνικής αλλαγής διαπιστώσαμε ένα διαμεσολαβητικό ρόλο του συναισθήματος του Φόβου για τη χώρα (ασφάλεια πολιτών, ήθη και έθιμα, εθνική και πολιτισμική ταυτότητα) α) στην σχέση Ευρωσκεπτικισμός και ατομικές δράσεις, β) στην σχέση Πολιτικός κυνισμός και ατομικές δράσεις και γ) στην σχέση Κριτική κατά των πολιτικών και ατομικές δράσεις πολιτών. Τα ευρήματα αυτά έδειξαν αρχικά ότι άνθρωποι που είναι δυσαρεστημένοι από την σύγχρονη εικόνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και έχουν έντονα παράπονα για την πορεία που έχει πάρει σαν θεσμός, όταν παράλληλα αισθάνονται φόβο για τη χώρα, είναι πιθανότερο να οδηγηθούν σε δράσεις με σκοπό την βελτίωση της προσωπικής τους κατάστασης. Το ίδιο συμβαίνει για τα άτομα εκείνα που διατηρούν μια σκληρή και επικριτική στάση απέναντι στους πολιτικούς και τα άτομα που έχουν αγανακτήσει τόσο πολύ με την πολιτική κατάσταση της χώρας που σταματούν ολοκληρωτικά να ασχολούνται με αυτή, αδυνατώντας να βρουν οποιοδήποτε νόημα.

Είναι εμφανές ότι οι μεταβλητές που επηρεάζουν το φαινόμενο της συλλογικής δράσης είναι πολλές. Όπως έδειξε η προηγούμενη έρευνά μας, οι στάσεις των πολιτών για την Ευρωπαϊκή Ένωση, για τους πολιτικούς εκπροσώπους τους και την ίδια την πολιτική αλλά και οι απόψεις τους για την κοινωνική κινητικότητα και το ευρύτερο σύστημα της χώρας είναι πιθανό να σχετίζονται με το υπό διερεύνηση ερώτημα της συλλογικής δράσης σε σχέση με το συναίσθημα του φόβου. Δεχόμαστε ότι η στόχευση της συλλογικής δράσης είναι η διεκδίκηση κοινωνικών αιτημάτων, η κοινωνική αλλαγή, η ανατροπή του status quo και ο επαναπροσδιορισμός των δυνάμεων εξουσίας. Θα πρέπει λοιπόν εκτός από τις κύριες μεταβλητές που η σύγχρονη βιβλιογραφία μας υποδεικνύει ότι παίζουν κεντρικό ρόλο στο κοινωνικό φαινόμενο της συλλογικής δράσης, να λαμβάνουμε υπόψη μας παράλληλα και θεμελιώδεις κοινωνικές και ιδεολογικές πεποιθήσεις και στάσεις των ατόμων. Άλλωστε κάθε πολίτης είναι φορέας κάποιας ιδεολογίας και διαθέτει τις δικές τους πεποιθήσεις για το κοινωνικό, πολιτικό χώρο στα πλαίσια του οποίου ζει και δρα αλλά και για τον κόσμο γενικότερα.

1.4 Η παρούσα έρευνα – Σκοπός

Σε αυτή την έρευνα θα εξετάσουμε πειραματικά την επίδραση των συναισθημάτων του Φόβου και του Θυμού στην πρόθεση των ατόμων να αναλάβουν πολιτικοποιημένη δράση. Σκοπός μας είναι να διαπιστωθεί αν η βίωση του καθενός εκ των δύο συναισθημάτων οδηγεί σε διαφοροποίηση στο είδος δράσεων που θα προτιμούν τα υποκείμενα. Ο κεντρικός άξονας των ερευνητικών μας υποθέσεων είναι ότι όταν ο φόβος είναι το κύριο συναίσθημα που βιώνει το άτομο θα παρατηρείται μία τάση πρόθεσης συμμετοχής σε δράσεις με ατομική και όχι συλλογική κατεύθυνση. Ενώ όταν το κύριο συναίσθημα είναι ο θυμός αναμένουμε να δούμε μεγαλύτερη τάση συμμετοχής σε συλλογικές δράσεις και όχι ατομικές.

1.5 Ερευνητικές υποθέσεις

Η κεντρική ερευνητική υπόθεση της έρευνας αφορά μία υπόθεση αλληλεπίδρασης του συναισθήματος (Φόβος – Θυμός) με την δράση (Συλλογική – Ατομική).

Υπόθεση 1: Ο φόβος θα ασκεί κατασταλτική δράση ως προς την πρόθεση για συμμετοχή σε συλλογικές ενέργειες και θα σχετίζεται θετικά με την προτίμηση ατομικών δράσεων. Συγκεκριμένα τα υποκείμενα που ανήκουν στην πειραματική συνθήκη «ανάκληση είδησης που προκαλεί φόβο» θα παρουσιάζουν την τάση να προτιμούν τη συμμετοχή σε δράσεις ατομικού χαρακτήρα σε αντίθεση με τα υποκείμενα της συνθήκης «ανάκληση είδησης που προκαλεί θυμό» στην οποία αναμένεται να προτιμηθεί η συμμετοχή σε δράσεις συλλογικού χαρακτήρα. Επίσης προβλέπουμε ότι στην συνθήκη Φόβου τα υποκείμενα θα έχουν μειωμένη τάση για συμμετοχή σε δράσεις συνολικά απ' ότι στη συνθήκη ελέγχου.

Υπόθεση 2 : Ο θυμός θα ενισχύει την πρόθεση για συμμετοχή σε συλλογικές ενέργειες και θα σχετίζεται αρνητικά με την προτίμηση ατομικών δράσεων. Τα υποκείμενα που θα ανήκουν στην πειραματική συνθήκη «ανάκληση είδησης που προκαλεί θυμό» θα παρουσιάζουν την τάση να προτιμούν τη συμμετοχή σε δράσεις συλλογικού χαρακτήρα σε αντίθεση με τα υποκείμενα της συνθήκης «ανάκληση είδησης που προκαλεί φόβο» στην οποία αναμένεται να προτιμηθεί η συμμετοχή σε δράσεις ατομικού χαρακτήρα. Προβλέπουμε δε ότι σε αυτή τη συνθήκη τα υποκείμενα θα έχουν αυξημένη τάση για συμμετοχή σε δράσεις συνολικά απ' ότι στην συνθήκη ελέγχου.

Υπόθεση 3: Στην συνθήκη ελέγχου δεν θα παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές στις δράσεις προτίμησης των υποκειμένων. Τα υποκείμενα που ανακαλούν στη μνήμη τους μία δραστηριότητα της καθημερινότητας δεν θα παρουσιάζουν διαφορές μεταξύ τους ως προς τις δράσεις που θα επιλέγουν.

Επίσης θα γίνει έλεγχος της συμεταβολής των κεντρικών μας μεταβλητών και των λοιπών μεταβλητών που μετρήθηκαν με ξεχωριστές κλίμακες στην έρευνα (Ε.Ε, Πολιτικός Κυνισμός, Δικαιολόγηση Συστήματος Ελλάδας, Ελπίδα, Ανελιξιακή Πλάνη).

II. Μέθοδος

II.1 Συμμετέχοντες

Το σύνολο των συμμετεχόντων ήταν 146 άτομα. Εκ των οποίων 103 (70,5%) ήταν γυναίκες και 43 (29,5%) άνδρες. Οι ηλικίες των συμμετεχόντων κυμαίνονταν από 19 έως 67. (SD = 12.61). Η μέση ηλικία των συμμετεχόντων ήταν τα 32 έτη και η διάμεσος τα 26. Όλα τα άτομα δήλωσαν ως υπηκοότητά τους την ελληνική, εκτός από δύο εκ των οποίων το ένα έχει Αλβανική υπηκοότητα και το άλλο Κυπριακή.

Την Ανώτατη εκπαίδευση έχει ολοκληρώσει το 40,9% του δείγματος ενώ Τεχνική εκπαίδευση το 4,5%. Ενεργοί φοιτητές είναι το 46,2% του συνόλου. Σχετικά με τον τομέα εργασίας τους το 50,6 % του δείγματος, απασχολείται στον Ιδιωτικό τομέα, 18,2 %, είπαν πως εργάζονται στο δημόσιο και 7,1 % κάνουν εθελοντισμό.

Σε μέτρηση που έγινε σχετικά με το οικογενειακό εισόδημα βρέθηκε πως οι κατηγορίες με τη μεγαλύτερη συχνότητα απαντήσεων ήταν τα 5000 με 10.000 ευρώ με ποσοστό 14,3 %, 10.000 με 20.000 ευρώ με ποσοστό 36,4 % και τα 20.000 με 30.000 ευρώ με 17,5%. Το 30% των συμμετεχόντων που συμπλήρωσε την ερώτηση σχετικά με το οικογενειακό εισόδημα δήλωσε πως αυτό μοιράζονται 4 μέλη.

II.2 Διαδικασία

Για την δημιουργία και την διανομή του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε η διαδικτυακή πλατφόρμα Qualtrics. Για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήσαμε την τεχνική της ευκαιριακής δειγματοληψίας σε συνδυασμό με τη δειγματοληψία χιονοστιβάδας κατά την οποία κάθε συμμετέχοντας κλήθηκε να προτείνει και να υποδείξει κι άλλα άτομα για την συμπλήρωση της έρευνας. Προσφέρθηκαν σαφείς οδηγίες για τον σωστό τρόπο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου όπως και εγγυήσεις για την εγκυρότητα και την εμπιστευτικότητα της διαδικασίας. Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ήταν 20 λεπτά κατά προσέγγιση.

II.3 Πειραματικός Χειρισμός

Η έρευνα διεξήχθη με τη μορφή πειράματος. Το πειραματικό σχέδιο ήταν μικτό και διέθετε μία μεταβλητή μεταξύ υποκειμένων, το Συναίσθημα, και μία μεταβλητή εντός υποκειμένων, τις Δράσεις. Η ανεξάρτητη μεταβλητή μας, τα συναισθήματα, είχε τρία επίπεδα: α) τη συνθήκη Φόβου, β) τη συνθήκη Θυμού και γ) τη συνθήκη Ελέγχου. Οι εξαρτημένες μας μεταβλητές ήταν οι Δράσεις και είχαν δύο επίπεδα α) τις Συλλογικές Δράσεις και β) τις Ατομικές Δράσεις. Οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν αυτόματα από το σύστημα του Qualtrics με τυχαίο τρόπο σε αυτές τις τρεις διαφορετικές συνθήκες.

Ο χειρισμός των ανεξάρτητων μεταβλητών πραγματοποιήθηκε με τη μορφή της ανάκλησης στη μνήμη και καταγραφής μίας είδησης από την πρόσφατη επικαιρότητα. Πιο συγκεκριμένα ζητήθηκε από κάθε συμμετέχοντα να θυμηθεί και να καταγράψει μία είδηση που του προκάλεσε το ζητούμενο συναίσθημα ανάλογα την συνθήκη στην οποία τοποθετήθηκε. Αμέσως μετά ακολουθούσε ερώτηση για μία σύντομη περιγραφή του περιεχομένου της είδησης καθώς και της αιτίας που σύμφωνα με τους ίδιους αισθάνθηκαν το εκάστοτε συναίσθημα. Για την συνθήκη ελέγχου ακολουθήθηκε μία διαφορετική διαδικασία καθώς το ζητούμενο για τους συμμετέχοντες αυτής της συνθήκης ήταν να σκεφτούν μία οποιαδήποτε δραστηριότητα της καθημερινότητάς τους, να τη περιγράψουν και στη συνέχεια να εκφράσουν τι συναίσθημα τους προκαλεί όταν βρίσκονται μέσα σε αυτή. Υπήρχε ακόμα μέτρηση πιθανής βίωσης παράλληλων συναισθημάτων (πχ. άγχος, αγανάκτηση, αδιαφορία, απειλή, ματαίωση, τρόμος, ελπίδα, οργή κ.λπ) και της έντασης καθενός από τα πιθανά παράλληλα συναισθήματα. Όλες οι ερωτήσεις και μετρήσεις που ακολουθούσαν ήταν κοινές για τους συμμετέχοντες και των τριών συνθηκών

Στο τέλος της έρευνας κάθε υποκείμενο είχε τη δυνατότητα να διαβάσει μερικές λεπτομέρειες για την έρευνα, μία σύντομη αναφορά στους σκοπούς της και σύνομη εξήγηση του σκεπτικού πίσω από τον πειραματικό σχεδιασμό.

II.4 Μετρήσεις

Εξαρτημένες Μεταβλητές - Δράσεις

Η μέτρηση των δράσεων πραγματοποιήθηκε με κλίμακα που κατασκευάστηκε για τις ανάγκες αυτής της έρευνας σε μια προσπάθεια να περιλαμβάνει τόσο συλλογικές όσο και ατομικές δράσεις. Η κλίμακα περιελάμβανε συνολικά 20 προτάσεις. Κάθε υποκείμενο καλούταν να δηλώσει το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας με κάθε πρόταση ως απόκριση στην εισαγωγική διατύπωση «Για να ζήσουμε καλύτερες μέρες χρειάζεται να...». Για την μέτρηση των απαντήσεων χρησιμοποιήθηκε 7βάθμια κλίμακα Likert (Διαφωνώ Απόλυτα... Συμφωνώ απόλυτα). Μερικά παραδείγματα από τις προτάσεις της κλίμακας είναι: 1) Να συμμετέχουμε σε απεργίες, 2) Να συλλέγουμε υπογραφές για τις κοινωνικές-πολιτικές διεκδικήσεις μας, 3) Να μεταναστεύσουμε σε ξένη χώρα για εύρεση εργασίας. Για τη μεταβλητή αυτή εφαρμόσαμε παραγοντική ανάλυση κύριων παραγόντων με πλάγια περιστροφή (KMO = .795). Η ανάλυση υπέδειξε λύση τριών παραγόντων που εξηγούσαν συνδυαστικά το 47.21% της διακύμανσης. Ακολουθεί ο πίνακας 1 με τις φορτίσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή. Οι προτάσεις που ομαδοποιήθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε δείχνουν ότι ο παράγοντας 1 (ιδιοτιμή 4.91 και διακύμανση 24.57%) συμβολίζει τις « Συλλογικές Δράσεις» ($\alpha = .820$) , ο παράγοντας 2 (ιδιοτιμή 2.53 και διακύμανση 12.68%) τις «Ατομικές-Λαϊκιστικές Δράσεις» ($\alpha = .693$) και ο παράγοντας 3 (ιδιοτιμή 1.99 και διακύμανση 9.95%) τις «Ατομικιστικές Δράσεις» ($\alpha = .560$). Αφού η αξιοπιστία ήταν ικανοποιητική δημιουργήθηκε για κάθε παράγοντα ένας νέος δείκτης από το μέσο όρο των απαντήσεων στις φράσεις που τον αποτελούσαν. Δύο στοιχεία αφαιρέθηκαν από τις αναλύσεις καθώς δεν παρουσίασε φόρτιση σε κανένα από τους τρεις παράγοντες (απαγκίστρωση από πολιτικό και οικονομικό έλεγχο διεθνών οργανισμών, μετανάστευση σε ξένη χώρα για εύρεση εργασίας).

Πίνακας 1

Pattern Matrix της παραγοντικής ανάλυσης της μεταβλητής Δράσεις με τις φορτίσεις των items.

Φράσεις Μεταβλητής	Component		
	1	2	3
• Να συμμετέχουμε σε διαδηλώσεις και συλλογικές κινητοποιήσεις.	.793		
• Να συμμετέχουμε σε απεργίες.	.721		
• Να συλλέγουμε υπογραφές για τις κοινωνικές - πολιτικές διεκδικήσεις μας.	.691		
• Να συμμετέχουμε σε καταλήψεις δημόσιων χώρων ως ένδειξη διαμαρτυρίας.	.686	-.415	
• Να δημοσιεύουμε στα Social Media κείμενα που καλούν σε πολιτική ανυπακοή	.667		
• Ένας συλλογικός αγώνας όλων των εργαζομένων	.612		
• Να συμμετέχουμε σε δράσεις που οργανώνουν οι ΜΚΟ	.561		
• Να εγγραφούμε ως μέλος σε Συνδικάτο	.560		
• Να αυτό - οργανωθούμε στις γειτονιές μας	.517		
• Να απαγκιστρωθούμε από τον πολιτικό και οικονομικό έλεγχο των διεθνών οργανισμών και τρίτων χωρών			
• Ένας ηγέτης που θα αναλάβει σωστές πρωτοβουλίες		.748	
• Να αυξήσουμε τις ατομικές μας δεξιότητες μέσω της εκπαίδευσης για να ανταπεξέλθουμε στις απαιτήσεις της αγοράς		.688	
• Η αλληλεγγύη των ανθρώπων μεταξύ τους	.490	.630	

• Να καταστρέφουμε δημόσια περιουσία	-.574	.362
• Να συσπειρωθούν όλοι οι Έλληνες σε ένα κοινό αγώνα	.537	
• Ο καθένας μας να αλλάξει τη νοοτροπία του και τον εαυτό του	.516	
• Να μεταφέρουμε τα χρήματά μας σε τράπεζες του εξωτερικού		.764
• Να αναλάβουν τη διοίκηση οι ξένοι		.683
• Να προσπαθεί ο καθένας μόνος του με την οικογένειά του να τα βγάλει πέρα		.596
• Να μεταναστεύσουμε σε ξένη χώρα για εύρεση εργασίας		

Όλες οι υπόλοιπες μετρήσεις του ερωτηματολογίου μας πραγματοποιήθηκαν για να ελεγχθεί η συμμεταβολή τους σε σχέση με τις κύριες πειραματικές μας μεταβλητές.

Ιδεολογικοί Παράγοντες ως Συμμεταβλητές

Πολιτικός κυνισμός

Η μεταβλητή του Πολιτικού Κυνισμού μετρήθηκε για να εξετάσουμε αν η επίδραση που διαπιστώσαμε στην πτυχιακή εργασία (Δρούμπαλη, 2018) θα αναδειχθεί και στην παρούσα έρευνα. Παρουσιάσαμε στους συμμετέχοντες του πειράματος 8 προτάσεις ζητώντας να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους με αυτές. Παραθέτουμε τρεις από αυτές ως παραδείγματα. 1) «Όλοι οι πολιτικοί είναι ίδιοι», 2) «Δεν έχει κανένα νόημα να ψηφίζει κανείς εφόσον οι αποφάσεις παίρνονται ερήμην των ψηφοφόρων», 3) «Δεν υπάρχει κανένας πραγματικά ικανός πολιτικός για να βοηθήσει τη χώρα». Από την εφαρμογή διερευνητικής παραγοντικής ανάλυσης εξάχθηκαν δύο παράγοντες που εξηγούσαν το 65.12 % της συνολικής διακύμανσης.

Ο πρώτος παράγοντας (ιδιοτιμή 4 και διακύμανση 50.06 %) περιλαμβάνει 5 στοιχεία, υποδεικνύει την κριτική απέναντι στους πολιτικούς και ονομάστηκε «Κριτική κατά Πολιτικών» ($\alpha = .857$). Ο δεύτερος παράγοντας (ιδιοτιμή 1.20 και διακύμανση 15.06 %) αποτελείται από 3 στοιχεία που δηλώνουν μια κυνική στάση απέναντι στην πολιτική και ονομάστηκε «Πολιτικός Κυνισμός» ($\alpha = .696$). Ο έλεγχος αξιοπιστίας κρίθηκε ικανοποιητικός και στους δύο παράγοντες συνεπώς δημιουργήθηκαν δύο νέοι δείκτες από το μέσο όρο των απαντήσεων στον κάθε παράγοντα.

Ελπίδα

Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους σε μία επταβάθμια κλίμακα τύπου Likert για τις ακόλουθες τρεις ερωτήσεις: 1) «Όταν σκέφτομαι το μέλλον, ελπίζω ότι η Ελλάδα θα είναι σε καλύτερη κατάσταση απ' ό,τι τώρα.», 2) «Είμαι αισιόδοξος/η σε σχέση με την κατάσταση στην Ελλάδα», 3) «Δεν ελπίζω ότι η κατάσταση της Ελλάδας θα βελτιωθεί ποτέ.». Αφού έγινε ανακωδικοποίηση της τρίτης φράσης ώστε να δηλώνει ελπίδα, διενεργήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας ($\alpha = .813$) και στην συνέχεια compute των τριών στοιχείων σε μια νέα μεταβλητή.

Ευρωπαϊκή Ένωση

Μετρήσαμε τις απόψεις των συμμετεχόντων μας για την Ε.Ε με 11 φράσεις. Μερικές από αυτές ήταν οι εξής: «Η Ε.Ε είναι το κοινό σπίτι των λαών», «Οι Ε.Ε είναι ένωση καπιταλιστικών συμφερόντων», «Οι υποσχέσεις της Ε.Ε για ευημερία έχουν διαψευσθεί». Εφαρμόστηκε διερευνητική παραγοντική ανάλυση κύριων παραγόντων στα 11 στοιχεία της κλίμακας με πλάγια περιστροφή ($KMO = .899$). Η ανάλυση υπέδειξε λύση δύο παραγόντων που εξηγούσαν συνδυαστικά το 61.67 % της διακύμανσης. Ο πίνακας 2 δείχνει τις φορτίσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή. Τα στοιχεία που ομαδοποιούνται στον πρώτο παράγοντα υποδηλώνουν ότι ο παράγοντας 1 (ιδιοτιμή 5.56 και διακύμανση 50.56%) συμβολίζει το κριτήριο

«Υπέρ της Ε.Ε» ($\alpha = .838$). Ο παράγοντας 2 (ιδιοτιμή 1.22 και διακύμανση 11.10%) δηλώνει μία κριτική στάση απέναντι στην Ε.Ε και ονομάστηκε «Ευρωσκεπτικισμός» ($\alpha = .903$). Για τις αναλύσεις αξιοπιστίας αναστρέψαμε τις τιμές τεσσάρων εκ των προτάσεων έτσι ώστε όλες να έχουν την ίδια κατεύθυνση φόρτισης. Αφού η αξιοπιστία ήταν ικανοποιητική δημιουργήθηκε για κάθε παράγοντα ένας νέος δείκτης από το μέσο όρο των απαντήσεων στις φράσεις που τον αποτελούσαν.

Πίνακας 2.

Pattern Matrix της παραγοντικής ανάλυσης της μεταβλητής στάσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση με τις φορτίσεις των items.

Φράσεις μεταβλητής	Component	
	1	2
• Περιμένω από την Ε.Ε μια σωτήρια για την Ελλάδα λύση.	-.790	
• Η Ε.Ε είναι το κοινό σπίτι των λαών της Ευρώπης.	-.758	
• Η Ελλάδα πρέπει να παραμείνει στην Ευρωζώνη με οποιοδήποτε κόστος.	-.636	
• Η Ε.Ε είναι ένωση καπιταλιστικών συμφερόντων.	.614	
• Η Ε.Ε είναι μηχανισμός υποδούλωσης των πιο αδύναμων οικονομικά χωρών.	.603	
• Η Ελλάδα πρέπει να βγει από το ευρώ.	.511	
• Οι υποσχέσεις της Ε.Ε για ισχυροποίηση Θεσμών και δικαιωμάτων έχουν διαψευσθεί		.953
• Οι υποσχέσεις τις Ε.Ε για ασφάλεια έχουν διαψευσθεί.		.859
• Οι υποσχέσεις της Ε.Ε για ευημερία έχουν διαψευσθεί.		.799
• Οι υποσχέσεις της Ε.Ε για Δημοκρατία έχουν διαψευσθεί.		.719

Δικαιολόγηση του Συστήματος/Ελλάδα

Ακολούθησε μέτρηση της μεταβλητής Δικαιολόγηση του συστήματος της Ελλάδας. Η κλίμακα που χρησιμοποιήθηκε έχει δοκιμαστεί και σε προηγούμενες έρευνές μας. Οι φράσεις αυτή την φορά ήταν 7, ακολουθούν παραδειγματικά τρεις εξ αυτών· α) «Η Ελλάδα είναι μια χώρα δίκαιη για όλους», β) «Το νομικό σύστημα προστατεύει τα δικαιώματα όλων στην Ελλάδα ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση», γ) «Άνθρωποι σαν κι εμένα έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους άλλους να πετύχουν στην Ελλάδα». Στην ανάλυση αξιοπιστίας βρέθηκε ένα ικανοποιητικό $\alpha = .870$.

Κοινωνική Κινητικότητα - Ανελιξιακή Πλάνη

Έπειτα στο εργαλείο μας σειρά έχει η μεταβλητή της Ανελιξιακής Πλάνης, την οποία ποσοτικοποιήσαμε δημιουργώντας 4 φράσεις: 1) «Στην κοινωνία μας, όποιος προσπαθεί σκληρά πετυχαίνει στο τέλος.», 2) «Μόνο μερικοί από αυτούς που έχουν τα προσόντα θα επιτύχουν στην επαγγελματική ανέλιξη», 3) Στην κοινωνία μας, όποιος έχει τα προσόντα θα επιτύχει στην επαγγελματική ανέλιξη», 4) Ακόμη κι αν κάποιος έχει τα προσόντα, αν δεν προέρχεται από τις ανώτερες τάξεις, δεν θα επιτύχει». Οι παράγοντες που προέκυψαν από την παραγοντική ανάλυση ήταν δύο. Ο πρώτος ονομάστηκε «Ανελιξιακή πλάνη» και ο δεύτερος «Κλειστά Όρια». Σε αυτή την περίπτωση πραγματοποιήσαμε δύο αναλύσεις συσχέτισης για να διαπιστώσουμε τον συντελεστή συσχέτισης Pearson ανάμεσα στις δύο μεταβλητές του κάθε παράγοντα. Για τον πρώτο παράγοντα (Ανελιξιακή πλάνη) διαπιστώσαμε ότι η συσχέτιση μεταξύ του item «Στην κοινωνία μας, όποιος προσπαθεί σκληρά πετυχαίνει στο τέλος» και του item «Στην κοινωνία μας, όποιος έχει τα προσόντα θα επιτύχει στην επαγγελματική ανέλιξη » είναι ισχυρή ($r = .724$, $p < .001$). Ο δεύτερος παράγοντας «Κλειστά όρια» αποτελείται από τις φράσεις 1) Μόνο μερικοί από αυτούς που έχουν τα προσόντα θα επιτύχουν στην επαγγελματική ανέλιξη και 2)

Ακόμη κι αν κάποιος έχει τα προσόντα, αν δεν προέρχεται από τις ανώτερες τάξεις, δεν θα επιτύχει. Η ανάλυση συσχέτισης υπέδειξε μέτρια συσχέτιση ($r = .36$, $p < .001$).

Συναισθήματα

Για τις ανάγκες των αναλύσεων που ακολούθησαν πραγματοποιήθηκε διερευνητική παραγοντική ανάλυση κύριων παραγόντων στα 14 συναισθήματα που μετρήθηκαν και στις τρεις συνθήκες, με πλάγια περιστροφή ($KMO = .877$). Η ανάλυση υπέδειξε λύση τριών παραγόντων με ιδιοτιμές μεγαλύτερες του 1 που εξηγούσαν συνδυαστικά το 61.20 % της διακύμανσης. Ο πίνακας 3 δείχνει τις φορτίσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή. Ο πρώτος παράγοντας (ιδιοτιμή 6.48 και διακύμανση 46.31%) που διαμορφώθηκε περιλαμβάνει 6 συναισθήματα και ονομάστηκε «Παράγοντας Θυμού» ($\alpha = .912$). Ο παράγοντας 2 (ιδιοτιμή 1.66 και διακύμανση 11.89%) περιλαμβάνει δύο συναισθήματα και ονομάστηκε από αυτά «Παράγοντας Μαχητικότητας/Ελπίδας» ($\alpha = .638$). Τέλος ο τρίτος παράγοντας (ιδιοτιμή 1.25 και διακύμανση 8.99%) αποτελείται από 5 συναισθήματα και ονομάστηκε «Παράγοντας Φόβου» ($\alpha = .850$). Τα ικανοποιητικά επίπεδα αξιοπιστίας επέτρεψαν την διαμόρφωση τριών νέων δεικτών. Το συναίσθημα της «Βαρεμάρας» φόρτιζε μόνο του σε ξεχωριστό πα

ράγοντα ωστόσο δεν αξιοποιήθηκε στις αναλύσεις που ακολούθησαν.

Πίνακας 3.

Pattern Matrix της παραγοντικής ανάλυσης της μεταβλητής Συναισθήματα με τις φορτίσεις καθενός.

Φράσεις Μεταβλητής	Component			
	1	2	3	4
• Θυμός	.924			
• Οργή	.910			
• Αγανάκτηση	.834			
• Ματαίωση	.596			
• Απελπισία	.565			

▪ Μαχητικότητα/		.870	
Εγρήγορση			
▪ Ελπίδα	-.398	.786	
▪ Φόβος			.913
▪ Τρόμος			.857
▪ Απειλή			.748
▪ Αδιαφορία			.618
▪ Άγχος			.528
▪ Βαρεμάρα			.924

Παραπέμπουμε στο παράρτημα 1. για μία συνολική απεικόνιση της περιγραφικής στατιστικής και των συσχετίσεων όλων των σύνθετων μεταβλητών της έρευνας.

III. Αποτελέσματα

Έλεγχος Χειρισμού

Σε πρώτο στάδιο έγινε έλεγχος του πειραματικού χειρισμού για να διαπιστώσουμε την αποτελεσματικότητα της ανεξάρτητης μεταβλητής μας, δηλαδή ότι τα συναισθήματα που χειριστήκαμε (Φόβος και Θυμός) πράγματι επίδρασαν στους συμμετέχοντες με τον επιθυμητό τρόπο. Αμέσως μετά από την εφαρμογή του πειραματικού χειρισμού και στις τρεις συνθήκες (επίκληση είδησης φόβου, επίκληση είδησης θυμού, επίκληση δραστηριότητας) υπήρχε μέτρηση αξιολόγησης της έντασης του συγκεκριμένου συναισθήματος, του συναισθήματος της αντίθετης συνθήκης και μία λίστα 13 επιπλέον συναισθημάτων.

Έτσι αρχικά πραγματοποιήθηκε μία μονοδιάστατη ανάλυση διακύμανσης (One-way ANOVA) για να εξετάσουμε αν τα υποκείμενα στις τρεις πειραματικές συνθήκες (φόβου, θυμού και ελέγχου) διαφέρουν ως προς την ένταση βίωσης του συναισθήματος του Φόβου. Η επίδραση της πειραματικής συνθήκης ήταν στατιστικά

σημαντική $F(2, 143) = 54.88, p < .001$. Με τις Post hoc συγκρίσεις (τεστ LSD) είδαμε ότι οι συμμετέχοντες στη συνθήκη Φόβου προσλαμβάνουν σε μεγαλύτερο βαθμό το συναίσθημα του Φόβου ($M = 4.77, SD = 1.17$) τόσο από τα υποκείμενα της συνθήκης Θυμού ($M = 3.35, SD = 1.86$), $p < .001$, όσο και της συνθήκης Ελέγχου ($M = 1.74, SD = 1.21$), $p < .001$.

Η ίδια ανάλυση πραγματοποιήθηκε για να διαπιστώσουμε αν οι συμμετέχοντες των τριών συνθηκών διαφέρουν μεταξύ τους ως προς την ένταση βίωσης του συναισθήματος του Θυμού. Η επίδραση της πειραματικής συνθήκης ήταν στατιστικά σημαντική $F(2, 142) = 45.53, p < .001$. Οι Post hoc συγκρίσεις (τεστ LSD) έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες στη πειραματική συνθήκη Θυμού δήλωσαν πως αισθάνθηκαν σε μεγαλύτερο βαθμό το συναίσθημα του Θυμού ($M = 5.74, SD = 1.18$) τόσο από τα υποκείμενα της συνθήκης Φόβου ($M = 4.40, SD = 2.01$), $p < .001$, όσο και της συνθήκης Ελέγχου ($M = 2.52, SD = 1.21$), $p < .001$.

Για να βεβαιωθούμε σχετικά με την τυχαιοθέτηση των συμμετεχόντων μας στις πειραματικές συνθήκες ως προς την ιδεολογία τους προχωρήσαμε σε μία ακόμα μονοδιάστατη ανάλυση διακύμανσης (One-way ANOVA). Αυτό που εξετάσαμε συγκεκριμένα ήταν αν οι συμμετέχοντες στις 3 συνθήκες διαφέρουν με στατιστική σημαντικότητα ως προς την πολιτική τους τοποθέτηση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στο μέσο όρο της πολιτικής τοποθέτησης ανά πειραματική συνθήκη $F(2, 124) = 1.38, p = .254$.

Ανάλυση βασικών υποθέσεων

Τα δεδομένα αναλύθηκαν με ανάλυση μικτής Ανοva (ανάλυση διακύμανσης επαναλαμβανόμενων μετρήσεων) με ένα παράγοντα μεταξύ υποκειμένων που ήταν οι τρεις πειραματικές συνθήκες ανάκλησης συναισθημάτων και δραστηριότητας. και έναν εντός υποκειμένων που ήταν ο παράγοντας των δράσεων (συλλογικές, ατομικές λαϊκιστικές, ατομικές). Οι υπόλοιποι παράγοντες στάσεων μετρήθηκαν ως συμμεταβλητές. Το τεστ του Mauchly έδειξε ότι η υπόθεση σφαιρικότητας δεν παραβιάστηκε ($\chi^2 (2) = 1.72, p = .42$). Οι κύριες επιδράσεις της πειραματικής συνθήκης, $F(2, 134) = 2.08, p = .129, \eta_p^2 = .030$ και των δράσεων, $F(1, 134) = .838$

, $p = .362$, $\eta_p^2 = .006$ δεν ήταν στατιστικά σημαντικές. Το ίδιο ίσχυε και για την αλληλεπίδραση πειραματικής συνθήκης και δράσεων, $F(4, 268) = 2.04$, $p = .089$, $\eta_p^2 = .030$ η οποία ήταν (οριακά) μη στατιστικά σημαντική.

Κάποιοι από τους παράγοντες που ελέγξαμε ως συμμεταβλητές στην ανάλυση μικτής ANOVA φάνηκε πως αλληλεπίδρασαν με στατιστική σημαντικότητα με τον παράγοντα των δράσεων. Η πρώτη στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση ήταν αυτή ανάμεσα στις δράσεις και στον παράγοντα Διάψευση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, $F(1, 134) = 13.65$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .092$. Δεύτερη αλληλεπίδραση που αναδείχθηκε από την ανάλυση και παρουσίασε στατιστική σημαντικότητα ήταν αυτή των δράσεων με τον παράγοντα του Πολιτικού Κυνισμού, $F(2, 268) = 11.81$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .081$. Μία ακόμα στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση που ανέδειξε η ανάλυση μικτής ανάλυσης διακύμανσης επαναλαμβανόμενων μετρήσεων ήταν εκείνη των δράσεων με τον παράγοντα των Κλειστών Ορίων Ανέλιξης, $F(2, 268) = 3.38$, $p = .035$, $\eta_p^2 = .025$. Τέλος τα αποτελέσματα έδειξαν την ύπαρξη στατιστική σημαντικότητα της επίδρασης της συμμεταβλητής Υπέρ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, $F(1, 134) = 4.60$, $p = .034$, $\eta_p^2 = .033$, και της συμμεταβλητής της Ανελιξιακής Πλάνης, $F(1, 134) = 8.22$, $p = .005$, $\eta_p^2 = .058$.

Ακολουθεί πίνακας με την περιγραφική στατιστική της ανάλυσης.

Πίνακας 4.

Περιγραφική στατιστική της μικτής ANOVA

	Συνθήκη	M	SD	N
Συλλογικές Δράσεις	Φόβος	4.34	1.13	42
	Θυμός	4.38	1.20	46
	Έλεγχος	4.52	.98	57
	Total	4.42	1.09	145

Ατομικές Λαϊκιστικές Δράσεις	Φόβος	5.80	.75	42
	Θυμός	5.76	.86	46
	Έλεγχος	5.55	1.09	57
	Total	5.69	.93	145
Ατομικές Δράσεις	Φόβος	2.98	1.10	42
	Θυμός	2.29	.95	46
	Έλεγχος	2.43	1.03	57
	Total	2.54	1.06	145

Καθώς δεν φάνηκε διαφορά στις δράσεις προτίμησης των υποκειμένων στη μικτή ANOVA επαναλαμβανόμενων μετρήσεων, προχωρήσαμε σε απλή μονοδιάστατη ανάλυση διακύμανσης (One-Way ANOVA) για καθένα από τους τρεις τύπους δράσης με συμμεταβλητές όλες τις μεταβλητές που φάνηκε να ασκούν στατιστικά σημαντική επίδραση στην προηγούμενη ανάλυση (διάψευση της E.E, υπερ της E.E, κλειστά όρια ανέλιξης, ανελιξιακή πλάνη και πολιτικός κυνισμός).

Ανάλυση Διακύμανσης για τις Ατομικιστικές Δράσεις

Διεξαγάγαμε ανάλυση διακύμανσης με εξαρτημένη μεταβλητή τον παράγοντα των ατομικιστικών δράσεων και ανεξάρτητη την μεταβλητή της πειραματικής συνθήκης. Ως συμμεταβλητές ελέγχθηκαν οι εξής παράγοντες: υπέρ της E.E, διάψευση από την E.E, πολιτικός κυνισμός, ανελιξιακή πλάνη, κλειστά όρια ανέλιξης. Η ανάλυση έδειξε στατιστικά σημαντική επίδραση της πειραματικής συνθήκης στις ατομικές δράσεις, $F(2, 137) = 3.88$, $p = .001$, $\eta_p^2 = .054$. Από την post hoc ανάλυση (LSD τεστ) φάνηκε ότι οι συμμετέχοντες που βρίσκονταν στην πειραματική συνθήκη 1, συνθήκη φόβου, ($M = 2.89$, $SD = .154$) προτιμούσαν με στατιστική σημαντικότητα

περισσότερο τις ατομικές δράσεις από τους συμμετέχοντες της συνθήκης 2, δηλαδή συνθήκη θυμού ($M = 2.31, SD = .149, p = .009$) και της συνθήκης ελέγχου, συνθήκη δραστηριότητας ($M = 2.46, SD = .131, p = .034$). Η συνθήκη θυμού με τη συνθήκη ελέγχου ωστόσο δεν παρουσίασαν διαφορά μεταξύ τους ($p = .461$). Βλέπουμε ότι τα υποκείμενα που βρίσκονταν υπό το συναίσθημα του φόβου δήλωναν ότι θα έκαναν περισσότερες ατομικές δράσεις από τα υποκείμενα που αισθάνθηκαν θυμό αλλά και τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου, στην οποία δεν ενεργοποιήθηκε κανένα από τα δύο παραπάνω συναισθήματα. Έτσι επιβεβαιώθηκε στατιστικά η βασική μας υπόθεση για τη σχέση του συναισθήματος του φόβου και των ατομικιστικών δράσεων.

Στην ίδια ανάλυση φάνηκε ότι ο Πολιτικός Κυνισμός ήταν μία συµμεταβλητή µε στατιστικά σημαντική επίδραση στην εξαρτηµένη µας µεταβλητή, τις ατομικιστικές δράσεις µε $F(1, 137) = 9.39, p = .002, \eta_p^2 = .066$. Ο πολιτικός κυνισµός αποδεικνύεται ότι είναι ένας σηµαντικός παράγοντας που δείχνει να παίζει ρόλο στην ώθηση των ατόµων να αναλάβουν δράση. Δράση όμως µε αποκλειστικά ατομική και ιδιοτελή κατεύθυνση (µεταφορά χρηµάτων σε τράπεζες του εξωτερικού, ανάληψη διοίκησης από ξένους, να προσπαθεί ο καθένας να τα βγάξει πέρα µόνος του µε την οικογένειά του).

Ανάλυση Διακύμανσης για τις Ατομικιστικές – Λαϊκιστικές Δράσεις

Όπως ακριβώς για τις ατομικές δράσεις έτσι για τον παράγοντα των ατομικών λαϊκιστικών δράσεων εφαρμόσαμε μονοδιάστατη ανάλυση διακύμανσης µε ανεξάρτητη µεταβλητή την πειραµατική συνθήκη, εξαρτηµένη τις ατομικές λαϊκιστικές δράσεις και συµμεταβλητές ξανά τις παρακάτω: υπέρ της Ε.Ε, διάψευση από την Ε.Ε, πολιτικός κυνισµός, ανελιξιακή πλάνη, κλειστά όριο ανέλιξης. Σε αυτή την ANOVA δεν βρέθηκε στατιστικά σηµαντική επίδραση των πειραµατικών συνθηκών $F(2, 137) = .699, p = .499, \eta_p^2 = .010$. Ωστόσο διαπιστώσαµε µία στατιστικά σηµαντική επίδραση της µεταβλητής της ανελιξιακής πλάνης $F(1, 137) = 16.70, p < .001, \eta_p^2 = .109$. Όπως φαίνεται και από αυτή την ανάλυση ο παράγοντας της ανελιξιακής πλάνης φαίνεται να παίζει σηµαντικό ρόλο στην πρόθεση των ατόµων να προβούν σε δράσεις και συγκεκριµένα ατομικές δράσεις µε ένα

χαρακτήρα λαϊκιστικό (αύξηση ατομικών δεξιοτήτων, όχι καταστροφή δημόσιας περιουσίας, ύπαρξη ηγέτη με σωστές πρωτοβουλίες, αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων γενικά).

Ανάλυση Διακύμανσης για τις Συλλογικές Δράσεις

Τέλος εφαρμόσαμε μία μονοδιάστατη ανάλυση διακύμανσης με ανεξάρτητη μεταβλητή την πειραματική συνθήκη (φόβος, θυμός, έλεγχος-δραστηριότητα) και εξαρτημένη μεταβλητή τον τελευταίο παράγοντα δράσεων, τις συλλογικές δράσεις. Ο έλεγχος της συμμεταβολής των παραγόντων υπέρ της Ε.Ε, διάψευση από την Ε.Ε, πολιτικός κυνισμός, ανελιξιακή πλάνη, κλειστά όριο ανέλιξης, πραγματοποιήθηκε και εδώ με τρόπο όμοιο των προηγούμενων αναλύσεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική επίδραση της πειραματικής συνθήκης στις συλλογικές δράσεις, $F(2, 137) = .642$, $p = .528$, $\eta_p^2 = .009$. Άρα οι συμμετέχοντες των τριών διαφορετικών συνθηκών δεν φάνηκε να διαφέρουν ως προς την τάση τους για συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις. Παρόλα αυτά είδαμε για ακόμα μία φορά κάποιες στατιστικά σημαντικές επιδράσεις συμμεταβλητών. Συγκεκριμένα της διάψευσης από την Ε.Ε, $F(1, 137) = 19.32$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .124$, του πολιτικού κυνισμού $F(1, 137) = 24.25$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .150$ και των κλειστών ορίων ανέλιξης $F(1, 137) = 13.59$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .090$.

Αυτό που συμπεραίνουμε από τις παραπάνω στατιστικές αναλύσεις είναι ότι η ερευνητική μας υπόθεση πως η επίκληση του συναισθήματος θα επιδρά στο είδος δράσεων, επιβεβαιώθηκε μόνο για τον παράγοντα των ατομικιστικών δράσεων. Η υπόθεσή μας ότι το συναίσθημα του θυμού θα οδηγεί του συμμετέχοντες περισσότερο σε συλλογικές δράσεις δεν επαληθεύθηκε καθώς δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης θυμού στις συλλογικές δράσεις.

Αναλύσεις γραμμικής παλινδρόμησης

Επειδή δεν φάνηκε μία επίδραση των πειραματικών συνθηκών στις συλλογικές και ατομικές-λαϊκιστικές δράσεις όπως αναμενόταν, αλλά αντίθετα φάνηκε η επίδραση ιδεολογικών συµμεταβλητών, αποφασίστηκε να διερευνηθεί μέσω γραμμικής παλινδρόμησης η επίδραση των ιδεολογικών παραγόντων στις δύο αυτές δράσεις. Ωστόσο επειδή η βιβλιογραφία πάνω στη συλλογική (ή μη) δράση καταδεικνύει ρητά την σημασία των συναισθημάτων και ιδιαιτέρως του θυμού, ελέγξαμε δύο κατηγορίες προβλεπτικών παραγόντων: α) τα συναισθήματα αξιοποιώντας τις μετρήσεις των 15 συναισθημάτων και συγκεκριμένα τους τρεις παράγοντες που προέκυψαν από την παραγοντική ανάλυσή τους (παράγοντας φόβου, παράγοντας θυμού, παράγοντας μαχητικότητας/ελπίδας) και β) τους ιδεολογικούς παράγοντες (ανελιξιακή πλάνη, πολιτικός κυνισμός, κλειστά όρια ανέλιξης, υπερ της Ε.Ε, δικαιολόγηση του συστήματος, διάψευση Ε.Ε, κατά των πολιτικών).

Εναλλακτικά μοντέλα

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι οι αναλύσεις παλινδρόμησης ελέγχθηκαν και με έναν εναλλακτικό τρόπο κατά τον οποίο τα συναισθήματα του φόβου και του θυμού δεν συμπεριλήφθηκαν στο μοντέλο ως νέες μεταβλητές αποτέλεσμα της παραγοντικής ανάλυσης που περιείχε το σύνολο των 15 συναισθημάτων, αλλά ως μονές μεταβλητές (1 item) της απλής μέτρησης έντασης του συναισθήματος. Παραπέμπουμε στο παράρτημα 3. για τους πίνακες των δύο μοντέλων που ανέκυψαν από αυτές τις αναλύσεις. Εν συντομία λέμε πως τα αποτελέσματα ήταν παρεμφερή. Στην πρώτη ανάλυση για την πρόβλεψη των συλλογικών δράσεων τα αποτελέσματα ταυτίζονταν σχεδόν απόλυτα. Στην δεύτερη ανάλυση παλινδρόμησης για το μοντέλο των ατομικών λαϊκιστικών δράσεων υπήρχαν ορισμένες διαφοροποιήσεις στα αποτελέσματα. Στο εναλλακτικό μοντέλο των απλών μεταβλητών φάνηκε πως το συναίσθημα του φόβου και της ελπίδας προέβλεπαν θετικά και με στατιστική σημαντικότητα τις ατομικιστικές λαϊκιστικές δράσεις. Η επιλογή της αξιοποίησης του μοντέλου με τους συνθετικούς δείκτες συναισθημάτων έγινε καθώς προτιμήσαμε να

μην χρησιμοποιηθεί για μία τέτοια ανάλυση μεταβλητή που μετρήθηκε με ένα μόνο item.

Ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης - Συλλογικές Δράσεις

Το μοντέλο εξηγεί το 39 % της διακύμανσης, $F(10, 133) = 8.51$, $p < .001$, $R = .63$, $R^2_{Adjusted} = .34$. Οι τρεις παράγοντες των συναισθημάτων δεν φάνηκε να προβλέπουν τις συλλογικές δράσεις. Όμως όπως έδειξαν τα αποτελέσματα της ανάλυσης παλινδρόμησης, η διάψευση από την Ε.Ε φάνηκε πως προέβλεπε θετικά τις συλλογικές δράσεις ($\beta = .36$, $p < .001$). Ο πολιτικός κυνισμός τις προέβλεπε αρνητικά ($\beta = -.37$, $p < .001$) ενώ φάνηκε θετική πρόβλεψη των συλλογικών δράσεων από την μεταβλητή κλειστά όρια ανέλιξης ($\beta = .24$, $p = .002$). Τέλος σύμφωνα με το μοντέλο που προέκυψε ο παράγοντας της δικαιολόγησης του συστήματος προέβλεπε αρνητικά την επιλογή συλλογικών δράσεων ($\beta = -.21$, $p = .025$). Τα αποτελέσματα αυτά υποδεικνύουν ότι όσο περισσότερο έχουν διαψευσθεί τα υποκείμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και όσο πιο κλειστά αντιλαμβάνονται πως είναι τα όρια κοινωνικής ανέλιξης τόσο περισσότερο προβαίνουν σε συλλογικές δράσεις. Παράλληλα όσο λιγότερο πολιτικό κυνισμό εκφράζουν τα υποκείμενα και όσο λιγότερο δικαιολογούν το σύστημα, τόσο περισσότερο πιθανό είναι να προτιμήσουν την εμπλοκή σε δράσεις συλλογικού ύφους. Ο πίνακας 5. παρουσιάζει τα αποτελέσματα της πρώτης ανάλυσης γραμμικής παλινδρόμησης.

Πίνακας 5.

Ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης: Παράγοντες που προβλέπουν τις συλλογικές δράσεις

Μεταβλητή	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Θυμός	-.084	.067	-.131	-1.26	.210
Φόβος	.065	.073	.090	.888	.376

Μαχητικότητα/Ελπίδα	.033	.048	.051	.695	.489
Υπέρ της Ε.Ε	-.033	.092	-.034	-.357	.722
Διάψευση απ' την Ε.Ε	.283	.077	.357	3.65	.000
Κατά των πολιτικών	.070	.086	.081	.808	.421
Πολιτικός κυνισμός	-.303	.072	-.372	-4.22	.000
Ανελιξιακή πλάνη	.044	.060	.064	.725	.470
Κλειστά όρια ανέλιξης	.214	.068	.243	3.14	.002
Δικαιολόγηση συστήματος	-.209	.092	-.214	-2.27	.025

$R^2 = .390$

Ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης - Ατομικιστικές - Λαϊκιστικές Δράσεις

Εφαρμόστηκε ακριβώς ή ίδια ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης με τη διαφορά ότι σε αυτό το μοντέλο αναζητήσαμε προβλεπτικούς παράγοντες για τις ατομικιστικές λαϊκιστικές δράσεις. Συγκεκριμένα σκοπός της ανάλυσης ήταν να διαπιστώσουμε αν η συμμετοχή σε ατομικιστικές λαϊκιστικές προβλέπεται από τους τρεις παράγοντες των συναισθημάτων (φόβος, θυμός, μαχητικότητα/ελπίδα) και τις λοιπές μεταβλητές ιδεολογίας (ανελιξιακή πλάνη, πολιτικός κυνισμός, κλειστά όρια ανέλιξης, υπέρ της Ε.Ε, δικαιολόγηση του συστήματος, διάψευση Ε.Ε, κατά των πολιτικών). Αυτό το μοντέλο εξηγεί το 29.1% της διακύμανσης, $F(10, 133) = 5.46$, $p < .001$ $R = .54$, $R^2_{Adjusted} = .24$. Τα συναισθήματα του φόβου και του θυμού δεν αποδείχθηκαν προβλεπτικοί παράγοντες στο μοντέλο. Η μαχητικότητα/ελπίδα φάνηκε να προβλέπει με οριακή στατιστική σημαντικότητα τις ατομικιστικές λαϊκιστικές δράσεις ($\beta = .156$, $p = .050$). Από τις ιδεολογικές μας μεταβλητές το μοντέλο έδειξε

πως ο παράγοντας υπερ της Ε.Ε προβλέπει θετικά το συγκριμένο είδος δράσεων ($\beta = .214, p = .037$) όπως επίσης και η μεταβλητή της ανελιξιακής πλάνης. ($\beta = .411, p < .001$). Με άλλα λόγια όσο θετικότερη η στάση των συμμετεχόντων απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση τόσο περισσότερο τείνουν να προβαίνουν σε ατομικιστικές λαϊκιστικές δράσεις. Ενώ όσο πιο πολύ πιστεύουν στην ατομική κινητικότητα, όσο περισσότερο δηλαδή πιστεύουν στην ανελιξιακή πλάνη τόσο περισσότερες δράσεις αυτού του τύπου επιλέγουν. Ο πίνακας 6. περιλαμβάνει τα αποτελέσματα που μόλις περιγράψαμε.

Πίνακας 6

Ανάλυση απλής γραμμικής παλινδρόμησης: Παράγοντες που προβλέπουν τις ατομικιστικές λαϊκιστικές δράσεις

Μεταβλητή	B	SE	β	t	p
Θυμός	.040	.061	.073	.652	.515
Φόβος	.029	.067	.047	.431	.667
Μαχητικότητα/Ελπίδα	.087	.044	.156	1.98	.050
Υπέρ της Ε.Ε	.178	.085	.214	2.10	.037
Διάψευση απ' την Ε.Ε	-.099	.071	-.147	-1.39	.166
Κατά των πολιτικών	.006	.080	.008	.074	.941
Πολιτικός κυνισμός	.109	.066	.157	1.65	.102
Ανελιξιακή πλάνη	.243	.056	.411	4.35	.000
Κλειστά_όρια ανέλιξης	-.029	.063	-.038	-.459	.647
Δικαιολόγηση συστήματος	-.109	.085	-.130	-1.29	.201

$R^2 = .29$

IV. Συζήτηση

Με αφετηρία τις βασικές κοινωνικό-ψυχολογικές θεωρήσεις για τον ρόλο των συναισθημάτων στην πολιτικοποιημένη συλλογική δράση (van Zomeren & Klandermans, 2013; van Zomeren, Leach, & Spears, 2012; van Zomeren, Postmes, & Spears, 2008) και τις αρχές που προτείνει η θεωρία του Δόγματος του Σοκ (Klein, 2008), σχεδιάσαμε μία πειραματική έρευνα για να διαπιστώσουμε αν τα συναισθήματα του φόβου και του θυμού οδηγούν σε διαφορετικό τύπο δράσεων. Πιο συγκεκριμένα αναγνωρίζοντας τον ρόλο που παίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην αναπαραγωγή ειδήσεων ικανών να διαμορφώσουν συγκεκριμένες συναισθηματικές αντιδράσεις στους δέκτες του περιεχομένου τους, θελήσαμε να εντάξουμε ή αλλιώς να προσομοιώσουμε μία παρόμοια δυναμική συναισθηματικής επίδρασης στον πειραματικό μας χειρισμό. Αυτό το κατορθώσαμε μέσα από την τεχνική της ανάκλησης μίας είδησης που το ίδιο το υποκείμενο δήλωνε πως του προκαλεί το ζητούμενο συναίσθημα. Υποθέσαμε ότι οι συμμετέχοντες που θα αισθανθούν φόβο θα προτιμούν δράσεις ατομικού χαρακτήρα ενώ οι συμμετέχοντες που θα αισθανθούν θυμό θα οδηγούνται περισσότερο σε συλλογικές δράσεις. Προβλέψαμε δηλαδή την ύπαρξη μιας αλληλεπίδρασης του συναισθήματος με το είδος δράσης. Αν και αρχικά η ανάλυση διακύμανσης επαναλαμβανόμενων μετρήσεων δεν μας επέτρεψε να επιβεβαιώσουμε την κεντρική μας υπόθεση, βάσει του μοντέλου που εξήγαγε, η υπόθεσή μας εν μέρει στηρίχτηκε στην συνθήκη του Φόβου σε μονοδιάστατη ανάλυση διακύμανσης.

Η ανάλυση των δεδομένων μας οδήγησε στην διαπίστωση ότι υπάρχει μία ρητή τριχοτόμηση των δράσεων. Σε δράσεις αμιγώς ατομικιστικές, σε δράσεις ενός καθαρού συλλογικού χαρακτήρα και σε δράσεις που βρίσκονται κάπου στη μέση με την έννοια ότι εκφράζουν μία ατομικότητα αλλά παράλληλα αυτή επικαλείται στο όνομα του έθνους, του συλλογικού καλού του λαού και της αλληλεγγύης ανάμεσα σε ομοίους.

Όπως διαπιστώθηκε πειραματικά, το συναίσθημα του φόβου προέβλεψε την πρόθεση συμμετοχής σε δράσεις με ατομικιστική χροιά. Το συμπέρασμα το οποίο συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι ότι ο φόβος και όχι ο θυμός είναι το συναίσθημα εκείνο που φάνηκε να έχει επίδραση στο είδος δράσης, παρά το γεγονός

ότι το συναίσθημα του θυμού έχει επιβεβαιωθεί κατ' επανάληψη από τη βιβλιογραφία πως επιδρά στην τάση για συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις. Η θεώρηση της Klein για την συμπεριφορική αντίδραση των πολιτών σε συνθήκες κρίσης που αφορούν καίρια κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά και γεωπολιτικά τεκταινόμενα φαίνεται να επαληθεύεται σε ένα βαθμό. Πράγματι ο φόβος ασκεί επίδραση στον τρόπο που συμπεριφέρονται τα άτομα, όμως δεν φαίνεται να τα ωθεί τόσο σε απραξία και παραίτηση αλλά σε δράση εξυπηρέτησης αποκλειστικά ιδιωτικών, ατομικιστικών συμφερόντων και στοχεύσεων. Οι επιτηδευματίες ταυτότητας που θέτουν τους εαυτούς τους φανερούς και υπέρ δραστήριους φορείς ιδεολογικών και όχι μόνο μηνυμάτων, αποτελούν το εργαλείο διάχυσης μίας «συναισθηματικής προπαγάνδας» στην κοινωνία. Μέσα από τον μιντιακό σχηματισμό μιας επικαιρότητας που κατακλύζεται από ειδήσεις και νέα που εμπεριέχουν συναισθηματική φόρτιση επιτυγχάνεται σαφής επίδραση στην πολιτικοποιημένη συμπεριφορά των πολιτών.

Όσον αφορά τις συλλογικές δράσεις δεν φάνηκε να επιδρά η διάσταση του συναισθήματος σε αυτές. Ωστόσο μέσα από το πείραμά μας μπορέσαμε να παρατηρήσουμε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον εύρημα. Τα υποκείμενα που ήταν πιθανότερο να εμπλακούν σε συλλογικού τύπου δράσεις ήταν εκείνα που είχαν εκφράσει ματαίωση και διάψευση από τις υποσχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς τους δημοκρατικούς θεσμούς, την αλληλεγγύη ανάμεσα στα κράτη, την παροχή ασφάλειας και την προάσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και δεν ήταν μόνο η κριτική στάση απέναντι στην Ε.Ε που καθιστούσε αυτούς τους συμμετέχοντες πιθανούς υποψηφίους συλλογικούς δράστες αλλά και η συνειδητοποίηση ότι τελικά τα όρια μεταξύ κοινωνικών ομάδων δεν είναι διαπερατά. Με άλλα λόγια η αναγνώριση της ύπαρξης της ανελιξιακής πλάνης φάνηκε αρκετή για να προβλέψει συγκεκριμένα τις συλλογικές και όχι κάποιου άλλου είδους δράσεις.

Στις συλλογικές δράσεις φάνηκε πως επιδρούσε, αλλά με αντίθετη κατεύθυνση, και η μεταβλητή της δικαιολόγησης του συστήματος. Όσο λιγότερο δικαιολογούσαν το σύστημα οι συμμετέχοντές μας, τόσο πιο πολύ δήλωναν προτίμηση στις δράσεις συλλογικού τύπου. Ο πολιτικός κυνισμός ήταν μία ακόμα μεταβλητή που αναδείχθηκε από τις αναλύσεις ως καθοριστική για τις συλλογικές δράσεις. Όσο λιγότερο εξέφραζαν οι συμμετέχοντες πολιτικό κυνισμό, δηλαδή υποτίμηση και

απαξίωση της πολιτικής εν γένει, τόσο περισσότερο προτιμούσαν τις συλλογικές δράσεις έναντι των πιο ατομικιστικών τύπων.

Αντίστοιχοι παράγοντες επέδρασαν και σε ένα άλλο είδος δράσης, το τρίτο στην έρευνά μας, αυτό που ονομάσαμε ατομικιστικές – λαϊκιστικές δράσεις. Αυτή η κατηγορία δράσεων κέντρισε το ενδιαφέρον μας για ένα συγκεκριμένο λόγο. Ήταν η μόνη από τις τρεις που παρουσιάστηκε να επιδέχεται επιδράσεις τόσο από τις ιδεολογικές μεταβλητές όσο και από τις μεταβλητές συναισθήματος. Όπως διαπιστώσαμε το συναίσθημα της μαχητικότητας – ελπίδας λειτούργησε, αν και στα όρια της στατιστικής σημαντικότητας, ως προβλεπτικός παράγοντας των ατομικιστικών λαϊκιστικών δράσεων. Όμως εκτός από την διάσταση της μαχητικότητας και ελπίδας, αυτές οι δράσεις συνοδεύτηκαν από ένα συγκεκριμένο ιδεολογικό προφίλ. Οι συμμετέχοντες που τις προτιμούσαν ήταν εκείνοι που διατηρούσαν την πίστη τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις αρχές που πρεσβεύει, που την αναγνώριζαν ως την κοινή στέγη λαών με όμοια χαρακτηριστικά και δεν διατύπωσαν αμφισβητήσεις ως προς τις υποσχέσεις της για δημοκρατία, ασφάλεια, θεσμούς και ανθρώπινα δικαιώματα. Από την άλλη πλευρά η ίδια ομάδα συμμετεχόντων, αυτή δηλαδή που έδειξε τάση προτίμησης στις ατομικιστικές λαϊκιστικές δράσεις, αδυνατούσε να εντοπίσει τις συστημικές αδικίες ως προς την κοινωνική κινητικότητα, πιστεύοντας στην πλάνη της κοινωνικής ανέλιξης και πως η κοινωνία μας επιβραβεύει όσους αξίζουν πραγματικά και εργάζονται σκληρά για την επίτευξη των στόχων τους, ανεξάρτητα από τις κοινωνικές τάξεις και την δυναμική εξουσίας και εξουσιαζόμενων. Αυτή η πίστη στο σύστημα μέσα στο οποίο εντάσσονται τα υποκείμενα της συγκεκριμένης ομάδας εμπεριέχει και την ιδέα της ελπίδας καθώς επιτρέπει ακόμα την έκφραση και επομένως την επιχείρηση υλοποίησης ατομικών προσδοκιών. Βλέπουμε λοιπόν ότι η βίωση ενός συναισθήματος με την ταυτόχρονη ύπαρξη ενός ειδικά διαμορφωμένου συστήματος ιδεολογίας κατευθύνουν από κοινού το άτομο σε ένα συγκεκριμένο τύπο ενεργειών. Ενέργειες που ναι μεν διαθέτουν μια στόχευση προς το μέλλον και μια επίκληση στην κοινή εθνική ταυτότητα αλλά επιφορτίζονται με έργο που τελικά ωφελεί την ατομικότητα και όχι μία ευρεία συλλογικότητα.

Αυτό που προκύπτει από τα ευρήματά μας είναι πώς το σύστημα ιδεολογίας των ατόμων και συγκεκριμένα οι πεποιθήσεις τους για την πολιτική εν γένει, το πολιτικό σύστημα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την κοινωνική κινητικότητα, είναι ένας ισχυρός

δείκτης της πολιτικής τους συμπεριφοράς. Η εμπλοκή σε ένα πιο συλλογικό, πιο συνεργατικό και αλληλέγγυο πλέγμα δράσεων φαίνεται να προτιμάται από άτομα που αμφισβητούν το σύστημα και αναγνωρίζουν την ύπαρξη συγκεκριμένων θεσμικών αδικιών στον πυρήνα του χωρίς όμως να παραιτούνται από την ενασχόληση με την ίδια την πολιτική. Από την άλλη πλευρά τις ενέργειες που έχουν στόχους πιο ωφελιμιστικούς, εγωιστικούς και λαϊκιστικούς, φαίνεται να επιλέγουν άτομα που διατηρούν ακόμα μία εμπιστοσύνη προς το σύστημα και την Ε.Ε και που παράλληλα αναγνωρίζουν ως δίκαιο το πλαίσιο των μηχανισμών κοινωνικής ανέλιξης.

Τα δεδομένα αυτά έρχονται να επιβεβαιώσουν την εμπλοκή τόσο συναισθηματικών όσο και γνωστικών, ιδεολογικών οδών στην πορεία για την ανάληψη κάποιων πολιτικοποιημένων δράσεων. Αυτή η «διπλή οδός» δεν είναι κάτι άγνωστο για την συλλογική δράση. Οι van Zomeren, Spears, Fischer, and Leach (2004) στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν γιατί τα υποκείμενα προβαίνουν σε συλλογική δράση πρότειναν ένα μοντέλο διπλής κατεύθυνσης. Την συναισθηματική και την κατεύθυνση επίλυσης προβλήματος ή αλλιώς γνωστική (van Zomeren, Leach, et al., 2012; van Zomeren et al., 2004; van Zomeren, Spears, et al., 2008). Αυτό το μοντέλο διπλή κατεύθυνσης για τη διαχείριση του συλλογικού μειονεκτήματος προβλέπει ότι η συναισθηματική εμπειρία των μελών μίας ομάδας αναφορικά με ένα συλλογικό πρόβλημα και η αντίληψή τους για την δυνητική αποτελεσματικότητα της ομάδας με σκοπό την επίτευξη συλλογικής αλλαγής, αποτελούν δύο διακριτά μονοπάτια που κινητοποιούν τα άτομα σε συλλογική δράση.

Με ανάλογη συλλογιστική τα αποτελέσματά μας έρχονται να «πατήσουν» πάνω σε μία δομή αντίστοιχη του διπλού μοντέλου του van Zomeren και των συνεργατών του. Για τις ατομικιστικές δράσεις είδαμε πως λειτούργησε ένα μοντέλο συναισθήματος, καθώς ο φόβος αποτέλεσε ικανή συνθήκη πρόβλεψης της τάσης για τέτοιου είδους δράσεις. Από την άλλη πλευρά το πείραμά μας ανέδειξε ένα αμιγώς «γνωστικό» μονοπάτι προς τη πολιτικοποιημένη δράση, αφού για την συμμετοχή στις αποκλειστικά συλλογικές δράσεις δεν υπήρχε επίδραση κανενός συναισθήματος, και ειδικά του θυμού, που όπως δείχνει σύσσωμη η υπάρχουσα βιβλιογραφία είναι το συναίσθημα που πρωταγωνιστεί όσον αφορά το φαινόμενο της συμμετοχής σε συλλογική δράση. Δεν ήταν λοιπόν κάποιο συναίσθημα, αλλά ένα συγκεκριμένο και καθαρό σύμπλεγμα ιδεολογιών που σε αυτή την έρευνα οδηγούσε τους συμμετέχοντες σε δράσεις συλλογικού χαρακτήρα.

Το γεγονός ότι στην κατηγορία ατομικιστικών δράσεων με λαϊκιστικό χαρακτήρα παρατηρήθηκε να τίθενται σε ισχύ παράλληλα και τα δύο μοντέλα, το συναισθηματικό και το γνωστικό, δείχνει ότι η πολιτικοποιημένη δράση είναι ίσως ένα φαινόμενο που δεν έχει αποκωδικοποιηθεί πλήρως ως προς τους κοινωνικό ψυχολογικούς μηχανισμούς που το διέπουν. Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το είδος της δράσης σε συνάρτηση με το ιδεολογικό αποτύπωμα του κάθε συμμετέχοντα και σε αυτή τη σχέση να συνυπολογίζεται το όποιο συλλογικό συναίσθημα βιώνει το υποκείμενο. Γι' αυτό τον λόγο προτείνουμε τα μελλοντικά βήματα των ερευνών γύρω από το ζήτημα της πολιτικοποιημένης δράσης να συνυπολογίζουν όλη αυτή τη δυναμική που αναπτύσσεται ανάμεσα στις μεταβλητές ιδεολογίας και τα συλλογικά συναισθήματα. Ως προς τα συλλογικά συναισθήματα δε, προτρέπουμε την περαιτέρω διερεύνηση του ρόλου του συναισθήματος του Φόβου. Αυτό γιατί όπως δείχνουν τα ως τώρα ευρήματα, ο φόβος δείχνει να επιδρά καθοριστικά στην συμμετοχή σε ατομικού χαρακτήρα πολιτική κινητοποίηση.

Η πειραματική επαλήθευση της παρακινητικής δράσης του συναισθήματος του φόβου για ανάληψη ατομικιστικών ενεργειών και η παράλληλη αδυναμία απόδειξης της επίδρασης του θυμού στην συλλογική δράση οδηγούν σε ορισμένες σημαίνουσες διαπιστώσεις. Αρχικά ότι η λίστα των συναισθημάτων που επιδρούν με κάποιο τρόπο στην πολιτικοποιημένη συλλογική δράση έχει δυνητικά αρκετά ακόμα περιθώρια να διευρυνθεί και να υποβληθεί σε έλεγχο μέσα από την πειραματική μέθοδο. Στην συνέχεια ότι όσο γόνιμη είναι η αναζήτηση των παραγόντων και των μεταβλητών που συμβάλλουν στην συλλογική κινητοποίηση, το ίδιο άξιες διερεύνησης και απαραίτητες είναι οι μεταβλητές που δείχνουν να την παρεμποδίζουν. Τέλος ότι φαίνεται να υπάρχουν μηχανισμοί, όπως αυτός των Μέσων Μαζικής ενημέρωσης, που δυνητικά φαίνεται να μπορούν να λειτουργήσουν σαν ένας μοχλός ενεργοποίησης μιας σειράς διαδράσεων. Διαδράσεις που καταλήγουν στην παρεμπόδιση αλληλέγγυων και συλλογικών πρωτοβουλιών αντίδρασης απέναντι στις συστημικές αδικίες και ανισότητες. Η επικέντρωση του ερευνητικού μικροσκοπίου σε τέτοιου είδους συσχετίσεις είναι σαφές ότι θα συμβάλλει στην εμβάθυνση και διαλεύκανση κρίσιμων πτυχών της πολιτικοποιημένης συμπεριφοράς και εν τέλει της κοινωνικής αλλαγής. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας πρέπει να ιδωθούν μέσα από το πρίσμα ενός ιδιάζοντος κοινωνικού πλαισίου λόγω της γενικευμένης κατάστασης εγκλεισμού που έφερε η πανδημία του Covid-19. Ωστόσο γνωρίζοντας

πως η ασταθής φύση του εκάστοτε κοινωνικού πλαισίου αποτελεί ταυτόχρονα ίσως και το μόνο σταθερό χαρακτηριστικό των κοινωνιών μας, δεν κρίνουμε πως το γεγονός της πανδημίας αποτέλεσε μία συνθήκη ικανή να «επιχρωματίσει» ή να κατευθύνει την πορεία της ερευνητικής μας προσπάθειας.

V. Βιβλιογραφία

- Bar-Tal, D. (2001). Why Does Fear Override Hope in Societies Engulfed by Intractable Conflict, as It Does in the Israeli Society? *Political Psychology*, 22(3), 601–627. <https://doi.org/10.1111/0162-895x.00255>
- Becker, J. C., & Tausch, N. (2015). A dynamic model of engagement in normative and non-normative collective action: Psychological antecedents, consequences, and barriers. *European Review of Social Psychology*, 26(1), 43–92. <https://doi.org/10.1080/10463283.2015.1094265>
- Burns, T., & Runciman, W. G. (1966). Relative Deprivation and Social Justice. A Study of Attitudes to Social Inequality in Twentieth-Century England. *The British Journal of Sociology*, 17(4), 430. <https://doi.org/10.2307/589189>
- Cohen-Chen, S., & Van Zomeren, M. (2018). Yes we can? Group efficacy beliefs predict collective action, but only when hope is high. *Journal of Experimental Social Psychology*, 77, 50–59. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2018.03.016>
- Crosby, F. (1976). A model of egoistical relative deprivation. *Psychological Review*, 83(2), 85–113. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.83.2.85>
- Davou B., Demertzis N. (2013) Feeling the Greek Financial Crisis. In: Demertzis N. (eds) Emotions in Politics. Palgrave Studies in Political Psychology series. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137025661_6
- Devos, T., Silver, L. A., Mackie, D. M., & Smith, E. R. (2003). Experiencing intergroup emotions. In D. M. Mackie & E. R. Smith (Eds.), *Beyond*

prejudice: From outgroup hostility to intergroup emotions (pp.111-134).

Philadelphia: Psychology Press.

Fritzsche, I., Moya, M., Bukowski, M., Jugert, P., de Lemus, S., Decker, O., Valor-Segura, I., & Navarro-Carrillo, G. (2017). The Great Recession and Group-Based Control: Converting Personal Helplessness into Social Class In-Group Trust and Collective Action. *Journal of Social Issues*, 73(1), 117–137.
<https://doi.org/10.1111/josi.12207>

Goodwin J., Jasper J.M. (2006) Emotions and Social Movements. In: Stets J.E., Turner J.H. (eds) *Handbook of the Sociology of Emotions*. Handbooks of Sociology and Social Research. Springer, Boston, MA.
https://doi.org/10.1007/978-0-387-30715-2_27

Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1–27. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x>

Klein, N. (2008). *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism* (1st ed.). Picador.

Leach, C. W., Iyer, A., & Pedersen, A. (2007). Angry opposition to government redress: When the structurally advantaged perceive themselves as relatively deprived. *British Journal of Social Psychology*, 46(1), 191–204.
<https://doi.org/10.1348/014466606x99360>

- Lerner, J. S., & Keltner, D. (2001). Fear, anger, and risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(1), 146–159. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.81.1.146>
- Li, K., Xu, Y., Yang, S., & Guo, Y. (2019). Social Class, Group-Based Anger, and Collective Action Intentions in China. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 13, e13. <https://doi.org/10.1017/prp.2018.26>
- Mackie, D. M., Devos, T., & Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(4), 602–616. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.4.602>
- Oatley, K., & Johnson-laird, P. N. (1987). Towards a Cognitive Theory of Emotions. *Cognition & Emotion*, 1(1), 29–50. <https://doi.org/10.1080/02699938708408362>
- Papastamou, S., Chrysoschoou, X., Pavlopoulos, V., Prodromitis, G., Poeschl, G., Mari, S., Valentim, J. P., Volpato, C., Marchand, P., & Ratinaud, P. (2018). Attributing and Managing the Crisis: Lay Representations in Three European Countries. *International Review of Social Psychology*, 31(1), . <https://doi.org/10.5334/irsp.148>
- Sabucedo, J. M., & Vilas, X. (2014). Anger and positive emotions in political protest. *Universitas Psychologica*, 13(3), 829–838. <http://dx.doi.org/10.11144/Javeriana.UPSY13-3.a pep>. doi:10.11144/Javeriana.UPSY13-3.a pep

- Smith, H. J., Cronin, T., & Kessler, T. (2008). Anger, Fear, or Sadness: Faculty Members' Emotional Reactions to Collective Pay Disadvantage. *Political Psychology*, 29(2), 221–246. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2008.00624.x>
- Smith, H. J., & Ortiz, D. J. (2002). *Is it just me?: The different consequences of personal and group relative deprivation*. In I. Walker & H. J. Smith (Eds.), *Relative deprivation: Specification, development, and integration* (p. 91–115). Cambridge University Press.
- Tausch, N., Becker, J. C., Spears, R., Christ, O., Saab, R., Singh, P., & Siddiqui, R. N. (2011). Explaining radical group behavior: Developing emotion and efficacy routes to normative and nonnormative collective action. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(1), 129–148. <https://doi.org/10.1037/a0022728>
- van Stekelenburg, J., & Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology*, 61(5–6), 886–905. <https://doi.org/10.1177/0011392113479314>
- van Zomeren, M. (2013). Four Core Social-Psychological Motivations to Undertake Collective Action. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(6), 378–388. <https://doi.org/10.1111/spc3.12031>
- van Zomeren, M., Leach, C. W., & Spears, R. (2012). Protesters as “Passionate Economists.” *Personality and Social Psychology Review*, 16(2), 180–199. <https://doi.org/10.1177/1088868311430835>

- van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, 134(4), 504–535. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504>
- Włodarczyk, A., Basabe, N., Páez, D., & Zumeta, L. (2017). Hope and anger as mediators between collective action frames and participation in collective mobilization: The case of 15-M. *Journal of Social and Political Psychology*, 5(1), 200–223. <https://doi.org/10.5964/jspp.v5i1.471>
- Yzerbyt, V., Dumont, M., Wigboldus, D., & Gordijn, E. (2003). I feel for us: The impact of categorization and identification on emotions and action tendencies. *British Journal of Social Psychology*, 42(4), 533–549. <https://doi.org/10.1348/014466603322595266>

VI. Παράρτημα

Παράρτημα 1. Περιγραφική στατιστική και συσχετίσεις σύνθετων μεταβλητών

Παράρτημα 2. Ερωτηματολόγιο έρευνας (Συνημμένο αρχείο)

Παράρτημα 3. Εναλλακτικά Μοντέλα

Μεταβλητή	n	M	SD	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1) Πειραματική Συνθήκη	150	2.07	.828		-.009	.014	-.092	.071	-.044	-.027	-.033	-.070	.068	-.111	-.185*	-.519**	-.696**	.326**
2) Ελπίδα	147	4.90	1.22	-.009		.300**	.228**	-.168*	-.030	-.026	.333**	-.144	-.118	.190*	-.067	-.145	-.091	.097
3) Δικαιολόγηση συστήματος	146	2.78	1.12	.014	.300**	1	.410**	-.439**	-.333**	-.043	.563**	-.278**	-.396**	.258**	.117	-.200*	-.079	.145
4) Υπέρ Ε.Ε	146	3.79	1.13	-.092	.228**	.410**	1	-.634**	-.414**	-.120	.264**	-.064	-.326**	.342**	.261**	-.074	.129	-.023
5) Διάγνωση από Ε.Ε	146	4.46	1.38	.071	-.168*	-.439**	-.634**	1	.513**	.328**	-.253**	.141	.386**	-.282**	-.247**	.138	-.065	-.063
6) Κατά των πολιτικών	146	4.40	1.28	-.044	-.030	-.333**	-.414**	.513**	1	.532**	-.101	.289**	.166*	-.077	.008	.239**	.043	-.114
7) Πολιτικός Κυνισμός	146	2.84	1.35	-.027	-.026	-.043	-.120	.328**	.532**	1	-.021	.047	-.201*	.052	.166*	.145	.014	-.257**
8) Ανελιξιακή Πλάνη	146	4.09	1.58	-.033	.333**	.563**	.264**	-.253**	-.101	-.021	1	-.343**	-.226**	.427**	.076	-.129	-.092	.003
9) Κλειστά Όρια Ανέλιξης	146	4.42	1.24	-.070	-.144	-.278**	-.064	.141	.289**	.047	-.343**	1	.321**	-.157	.019	.200*	.132	-.069
10) Συλλογικές Δράσεις	147	4.42	1.10	.068	-.118	-.396**	-.326**	.386**	.166*	-.201*	-.226**	.321**	1	-.232**	-.203*	.035	-.006	.074
11) Ατομικές Λαϊκιστικές δράσεις	147	5.69	.931	-.111	.190*	.258**	.342**	-.282**	-.077	.052	.427**	-.157	-.232**	1	.090	.027	.097	.088
12) Ατομικιστικές δράσεις	147	2.54	1.06	-.185*	-.067	.117	.261**	-.247**	.008	.166*	.076	.019	-.203*	.090	1	-.009	.102	-.200*
13) Παράγοντας Θυμού	146	3.72	1.71	-.519*	-.145	-.200*	-.074	.138	.239**	.145	-.129	.200*	.035	.027	-.009	1	.698**	-.206*

14) Παράγοντας Φόβου	146	3.09	1.52	- ,696* *	-,091	-,079	,129	-,065	,043	,014	-,092	,132	-,006	,097	,102	,698**	1	-,067
15) Παράγοντας Μαχητικότητας/Ε λπίδας	146	3.50	1.68	,326* *	,097	,145	-,023	-,063	-,114	-,257**	,003	-,069	,074	,088	-,200*	-,206*	-,067	1

Παράρτημα 2. Ερωτηματολόγιο έρευνας.

Η παρακάτω μορφή του αρχείου κατεβάστηκε από την πλατφόρμα Qualtrics στην οποία και σχεδιάστηκε-συμπληρώθηκε και δεν αντιστοιχεί στην μορφή του αρχείου που είχαν μπροστά τους οι συμμετέχοντες.

(Συνημμένο αρχείο. Για πρόσβαση δεξί κλικ και επιλογή «Αντικείμενο Acrobat Document»)

emotions

Start of Block: Default Question Block

Q4

Το παρόν ερωτηματολόγιο αποτελεί μέρος έρευνας που ασχολείται με πεπειθήσεις και στάσεις της ελληνικής κοινωνίας πάνω σε ζητήματα της καθημερινής εμπειρίας, της επικαιρότητας και γενικότερων απόψεων για τον κόσμο.

Παρακαλούμε διαβάστε προσεκτικά τις παρακάτω οδηγίες σχετικά με την συμμετοχή σας και τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο αυτό συμπληρώνεται ατομικά καθώς μας ενδιαφέρει η προσωπική σας άποψη. Δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις, αλλά η απάντηση που εσείς θεωρείτε ότι κάθε φορά σας εκπροσωπεί καλύτερα. Σε κάθε απάντηση μπορείτε να αντιστοιχήσετε μόνο έναν αριθμό.

Είναι σημαντικό να απαντήσετε στις ερωτήσεις με την σειρά που προτείνονται. Επιλέξτε με βεβαιότητα κάθε φορά την απάντηση που σας εκπροσωπεί καθώς δεν θα έχετε τη δυνατότητα να γυρίσετε πίσω στις προηγούμενες.

Η έρευνα είναι ανώνυμη και όλες οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους επιστημονικούς της σκοπούς.

Παρακαλούμε να αφιερώσετε τον απαιτούμενο χρόνο ώστε να απαντηθεί το σύνολο των ερωτημάτων. Είναι σημαντικό για εμάς να συμπληρώσετε το ερωτηματολόγιο μέχρι το τέλος, ωστόσο αν για κάποιο λόγο επιθυμείτε να διακόψετε τη συμπλήρωση μπορείτε να το κάνετε.

Η έρευνα αυτή διεξάγεται στο πλαίσιο ερευνών κοινής γνώμης στο Εργαστήριο Κοινωνικής και Πολιτικής Ψυχολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Ερευνών.

Σας ευχαριστούμε πολύ

Στοιχεία επικοινωνίας: mirtodroubali@hotmail.com xeniachr@panteion.gr

Παράρτημα 3. Εναλλακτικά Μοντέλα

Εναλλακτικό Μοντέλο για τις Συλλογικές Δράσεις

Μέσοι όροι, τυπική απόκλιση και Μονοδιάστατη ανάλυση διακύμανσης στις συλλογικές δράσεις, τα τρία συναισθήματα και τις ιδεολογικές μεταβλητές.

Μεταβλητές	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
• Δικαιολόγηση συστήματος	-.159	.092	-.163	-1.73	.087
• Υπέρ Ε.Ε	-.011	.090	-.011	-.121	.904
• Διάψευση από Ε.Ε	.287	.077	.363	3.74	.000
• Κατά Πολιτικών	.084	.085	.099	.989	.324
• Πολιτικός Κυνισμός	-.354	.072	-.435	-4.9	.000
• Ανελιξιακή Πλάνη	.005	.061	.007	.080	.937
• Κλειστά Όρια Ανέλιξης	.214	.067	.242	3.17	.002
• Φόβος	-.043	.047	-.075	-.921	.359
• Θυμός	-.020	.041	-.040	-.495	.622
• Ελπίδα	-.031	.043	-.054	-.714	.476
$F(10, 131) = 9.03, R^2 = .408, R^2_{Adjusted} = .363$					

Εναλλακτικό Μοντέλο για τις Ατομικιστικές-Λαικιστικές Δράσεις

Μέσοι όροι, τυπική απόκλιση και Μονοδιάστατη ανάλυση διακύμανσης στις συλλογικές δράσεις, τα τρία συναισθήματα και τις ιδεολογικές μεταβλητές.

Μεταβλητές	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
• Δικαιολόγηση συστήματος	-.141	.084	-.170	-1.7	.093
• Υπέρ Ε.Ε	.151	.082	.182	1.84	.068
• Διάψευση από Ε.Ε	-.110	.070	-.164	-1.59	.115
• Κατά Πολιτικών	.006	.077	.008	.075	.941
• Πολιτικός Κυνισμός	.136	.066	.196	2.08	.040
• Ανελιξιακή Πλάνη	.251	.055	.424	4.57	.000
• Κλειστά Όρια Ανέλιξης	-.025	.061	-.033	-.411	.682
• Φόβος	.089	.042	.180	2.09	.039
• Θυμός	.030	.037	.070	.821	.413
• Ελπίδα	.117	.039	.241	3.01	.003
$F(10, 131) = 6.36, R^2 = .327, R^2_{Adjusted} = .276$					